

STUDIUM PRAWA EUROPEJSKIEGO

Agnieszka Sieniawska

Mateusz Klinowski

Rozwiązywanie problemów zwalczania narkomanii w przypadkach braku współpracy ze strony rodziców – środki prawne

**INSTYTUT BADAŃ
NAD DEMOKRACJĄ** Sp. z o.o.

Skrypt opracowany w ramach działalności

Instytutu Badań nad Demokracją

i

Studium Prawa Europejskiego w Warszawie

Al. Jerozolimskie 151, kl. I, lok. 2222, 02-326 Warszawa

tel./fax. 22/833-38-90; 833-39-90

www.spe.edu.pl

e-mail: info@spe.edu.pl

Copyright by

Instytut Badań nad Demokracją

Spis treści:

Wstęp	4
I. Problem zwalczania narkomanii w Polsce i na świecie	5
1. Zjawisko narkomanii w różnych jego aspektach	5
2. Prawo wobec zjawiska narkomanii	11
3. Polityka narkotykowa i jej dwa modele – Portugalia, Czechy, Niemcy, Holandia a Polska	19
II. Aspekty prawne zobowiązania placówek oświaty do dokonania interwencji w przypadku występowania problemów młodzieży z narkotykami. Konstytucja RP, kro oraz ustawy	22
III. Kampanie społeczne, oraz krajowe programy zapobiegania problemowi narkomanii w szkołach	24
1. Ogólnopolskie kampanie społeczne	24
2. Działania profilaktyczne i edukacyjne jako część strategii zapobiegania problemowi narkomanii w szkołach	26
3. Odpowiedzialność karna uczniów	28
4. Działania interwencyjne placówek oświaty jako część strategii zwalczania problemu narkomanii w szkołach, podejmowane również w przypadku braku współpracy ze strony rodziców	30
IV. Niebezpieczeństwa wynikające z nieokreślenia zakresu kompetencji pracowników placówek oświaty w przypadku problemów młodzieży z narkotykami jako obszar do nadużyć praw i niedopełnienia obowiązków	33
1. Przykład Damiana J., usuniętego ze szkoły z powodu zorganizowania manifestacji popierającej liberalizację polskiego prawa narkotykowego	33
2. Przykład programu pilotażowego – „Szkoła wolna od narkotyków i przemocy”	35
V. Problem niezajomości tematyki narkomanii wśród nauczycieli i jego konsekwencje	36
1. Mity na temat zagadnienia oraz przekazywanie nierzetelnych informacji o narkotykach a wiarygodność i efektywność działań edukacyjnych	36
Zakończenie	38
Bibliografia oraz spis aktów prawnych	39

Wstęp

Skrypt w skróty, a zarazem przystępny sposób przedstawia zagadnienia dotyczące środków prawnych, jakie mają do dyspozycji nauczyciele w zakresie działań interwencyjnych i profilaktycznych dotyczących problematyki narkomanii. Główna część skryptu zawiera omówienie rozwiązań i regulacji przyjętych w polskim systemie prawa oraz różnego rodzaju programów i dokumentów wewnętrznych placówek oświatowych, określających kompetencje oraz obowiązki pedagogów, nauczycieli i dyrektorów szkół. Część pierwsza i ostatni rozdział zawierają z kolei informacje, które mogą posłużyć jako ogólne wprowadzenie w problematykę, jak również przydatne do pracy z uczniami wskazówki i sugestie.

Mamy nadzieję, że to krótkie opracowanie pozwoli Państwu lepiej wykorzystać istniejące narzędzia i przełoży się na efektywne zapobieganie niekorzystnym zjawiskom związanym z narkomanią wśród uczniów i łagodzenie ich.

Autorzy

* **Mateusz Klinowski**, dr nauk prawnych, wykładowca Wydziału Prawa i Administracji UJ, ekspert ds. narkotyków i polityki narkotykowej. Pracuje jako doradca polityczny i strateg organizacji pozarządowych zajmujących się problematyką uzależnień.

* **Agnieszka Sieniawska**, prawniczka i koordynatorka działań prawnych Programu Rzecznika Praw Osób Uzależnionych i Używających Narkotyków, prowadzonego we współpracy z Polską Siecią Polityki Narkotykowej i Stowarzyszeniem Jump 92. Od 3 lat jest koordynatorką programu European Drug Policy Initiative w Polsce.

I. Problem zwalczania narkomanii w Polsce i na świecie

1. Zjawisko narkomanii w różnych jego aspektach

Narkotyki i narkomania

W sensie ścisłym terminem „narkomania” określa się uzależnienie od narkotyków, czyli substancji psychoaktywnych o działaniu narkotycznym (indukującym sen). Dzisiaj jednak narkotyki stanowią zdecydowaną mniejszość wśród popularnych używek. Przyjęło się więc mianem narkotyków określać wszystkie substancje psychoaktywne, które nie znajdują się w legalnym obrocie. Z kolei narkomania to nie tyle uzależnienie od tych środków, co szersze zjawisko sięgania przez obywateli po zakazane używki, niekoniecznie skutkujące nałogiem czy komplikacjami zdrowotnymi. Dlatego problem „narkomanii” rozumiany powinien być dziś raczej jako problem „odurzania się”, a nie jedynie samego ewentualnego uzależnienia, będącego jego następstwem. Zarówno zjawisko odurzenia, jak i uzależnienia w jego wyniku stanowią fenomen, na który składają się czynniki biologiczne (funkcjonowanie ośrodkowego układu nerwowego), psychiczne (zaburzenia) oraz społeczne (relacje z otoczeniem, rodziną). Sprowadzanie tych zjawisk do wybranej grupy czy kategorii czynników stanowi często spotykane uproszczenie. W efekcie bardzo często podejmuje się działania wycinkowe, na dłuższą metę, jak pokazuje doświadczenie, nieskuteczne.

Sięganie po środki wywołujące stan odurzenia (niekoniecznie narkotycznego, a więc związanego z sennością) oraz zmieniające świadomość jest stare jak świat i towarzyszy ludzkości od jej zarania. Według niektórych badaczy środki traktowane dziś jako narkotyki i zwalczane prawnie przyczyniły się do ukształtowania ludzkiej kultury, a być może legły również u podstaw zjawiska świadomości. Mowa tutaj przede wszystkim o grzybach i roślinach halucynogennych (część z nich występuje również w Polsce). W kulturach pierwotnych środki te często poddawane były drobiazgowej kontroli – ich zażywanie zarezerwowane było tylko dla szczególnych osób oraz na specjalne okazje. Te mechanizmy kulturowej kontroli dzisiaj już nie funkcjonują, ponadto obok tradycyjnie przyjmowanych substancji pojawiły się nowe, wcześniej niespotykane, kulturowo niezasymilowane. Bardzo często niebezpieczeństwo związane z nowymi, syntetycznymi na ogół narkotykami wiąże się z brakiem wykształconych nawyków wśród ich konsumentów, dotyczących bezpiecznych dawek, przebiegu odurzenia oraz reakcji na przedawkowanie. W efekcie dochodzi do sytuacji, z jaką mieliśmy do czynienia w ubiegłym roku w przypadku dopalaczy. Do sprawy jeszcze wrócimy.

Najpopularniejsze obecnie wśród młodzieży narkotyki to: marihuana¹, amfetamina i jej pochodne (często w postaci tabletek zwanych ecstasy), naturalne grzyby i rośliny halucynogenne, LSD oraz

¹ W populacji Europejczyków w wieku 15-64 *cannabis* próbowało 22% osób (74 mln), regularnie pali 12 mln (wg Europejskiego Centrum Monitoringu Narkotyków i Narkomanii, EMCDDA)

dopalacze. Silnie uzależniająca heroina oraz mniej groźna kokaina są znacznie mniej popularne – pierwsza jest trudna do zdobycia i podania (iniekcja), druga bardzo droga (powyżej 200 zł za 1 gram).

Analiza badań odnoszących się do używania substancji odurzających przeprowadzonych przez CBOS w 2010 roku, pokazała, że obserwowano spadek używania marihuany przy jednoczesnym zwiększaniu się zainteresowania dostępnymi wówczas legalnie tzw. dopalaczami. Po wprowadzeniu kontroli obrotu dopalaczami wzrosło zainteresowanie marihuaną (do poziomu wyższego niż w 2006 roku), wynikający wprost z potrzeb użytkowników tych środków, do których dostęp został nagle drastycznie ograniczony.²

Dane z ogólnopolskiego raportu Fundacji CBOS „Młodzież 2013”, pokazują że 18% uczniów w ciągu ostatniego roku poprzedzającego badanie użyło jakiegokolwiek narkotyku. W porównaniu z rokiem 2008 wskaźnik ten zwiększył się o 3%. Młodzież sięga głównie po marihuanę i haszysz, do użycia których przynajmniej raz w życiu przyznało się 40% uczniów. Z badań ESPAD z 2011 wynika, że przynajmniej raz w ciągu całego życia marihuany oraz haszyszu użyło 24,3% uczniów gimnazjów oraz 37% uczniów szkół ponadgimnazjalnych. Do zażycia kiedykolwiek w życiu nowych narkotyków, tzw. dopalaczy, zgodnie z danymi zawartymi w raporcie „Młodzież 2013” przyznało się 5,2% młodzieży, natomiast w badaniu ESPAD 2011 było to 10,5% uczniów gimnazjów oraz 15,8% uczniów ze szkół ponadgimnazjalnych.³

Należy jednak od razu zastrzec, że bezsprzecznie największą popularnością w młodszych grupach wiekowych (do 18 lat) cieszą się legalne substancje psychoaktywne – alkohol i tytoń. To od nich najczęściej rozpoczyna się inicjacja młodzieży i przygoda z odurzeniem. Substancje te, mimo że legalne, stanowią per saldo o wiele większe niebezpieczeństwo zdrowotne dla młodych ludzi niż same narkotyki⁴. Podkreślenia wymaga także niewątpliwie używanie przez młodzież leków nasennych i uspokajających z grupy benzodiazepin, a także innych dostępnych bez recepty używanych w celach pozamedycznych. W maju i czerwcu 2013 roku na zlecenie Krajowego Biura ds. Przeciwdziałania Narkomanii zostało przeprowadzone badanie, którego celem było poznanie skali tego zjawiska, oraz wiedza na jego temat wśród farmaceutów, rodziców, oraz samej młodzieży. Z badań tych wynika, że o ile farmaceuci sami potwierdzają, że na podstawie zachowania klienta apteki mogą postawić tezę, że zmierza on do zakupu leków w celach pozamedycznych, to wiedza na ten temat rodziców posiadających dzieci w wieku 15-19 lat jest niewielka, a wręcz znikoma.⁵ W badaniu ESPAD z 2011 r. po raz pierwszy ujęto także tematykę

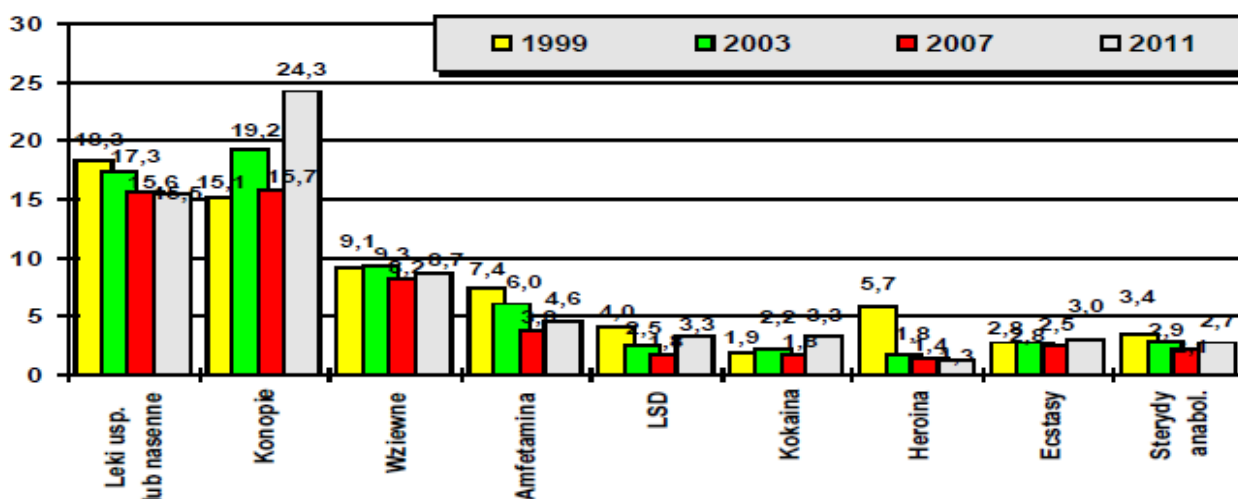
² Brown M., *Zjawisko używania przez młodzież w celach pozamedycznych leków nasennych i uspokajających z grupy benzodiazepin oraz leków dostępnych bez recepty zawierających dekstrometorfan, pseudoefedrynę / efedrynę oraz kodeinę. Wyniki badania i rekomendacje*, Lipiec 2013, str. 5-6.

³ Stawecka E., *Profilaktyka narkomanii w szkole. Materiał dla dyrektorów szkół i placówek oraz nauczycieli*, Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2015, str. 4.

⁴ David J. Nutt, Leslie A. King, Lawrence D. Phillips, *Drug harms in the UK: a multicriteria decision analysis*, „Lancet”, listopad 2010

⁵ Brown M., *Zjawisko używania przez młodzież w celach pozamedycznych leków nasennych i uspokajających z grupy benzodiazepin oraz leków dostępnych bez recepty zawierających dekstrometorfan, pseudoefedrynę / efedrynę oraz kodeinę. Wyniki badania i rekomendacje*, Lipiec 2013, str. 13-15.

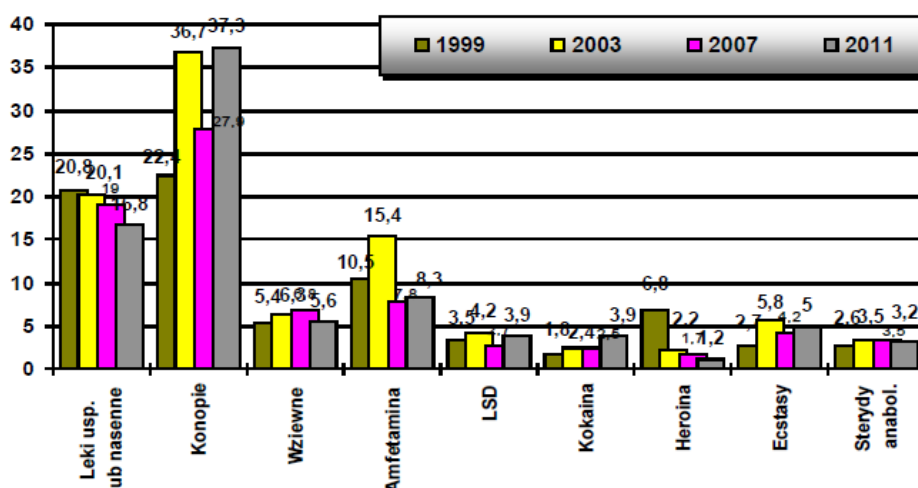
środków zastępczych, tzw. „dopalaczy”. Wyniki badania wskazują, że najbardziej popularne substancje nielegalne, po które sięga młodzież, to marihuana i haszysz. Drugą substancją pod względem rozpowszechnienia używania jest amfetamina. Po najpopularniejszy stymulant przynajmniej raz w życiu sięgnęło 4,6% 15–16-latków oraz 8,3% 17–18-latków. W przypadku tej grupy substancji, jak też pozostałych rodzajów narkotyków nie odnotowano zdecydowanych różnic pomiędzy pomiarami w 2007 r. i 2011 r.⁶ Niewątpliwie jednak odnotować należy zagrożenie używaniem dopalaczy. Kiedykolwiek w życiu po „dopalacze” sięgnęło ogółem 10,5% uczniów młodszych. W tej grupie wiekowej „dopalaczy” używało nieco więcej chłopców niż dziewcząt. Wśród starszych respondentów odsetki użytkowników środków zastępczych były wyższe – kiedykolwiek w życiu kontakt z tymi substancjami miało blisko 16% badanych. Wśród uczniów II klas szkół ponadgimnazjalnych kiedykolwiek w życiu po te substancje ponad dwukrotnie częściej sięgali chłopcy niż dziewczęta (21,5% oraz 9,9%).

Źródło: Wyniki badań IPiN

⁶ Informacja o realizacji działań wynikających z Krajowego Programu Przeciwdziałania Narkomanii w 2012 roku, Druk Sejmowy nr 1960, Warszawa 25.11.2013 r.

Wykres 2. Odsetki uczniów w wieku 17–18 lat, którzy używali poszczególnych środków chociaż raz w swoim życiu – wyniki badania ESPAD.

Źródło: Wyniki badań IPiN

PAMIĘTAJ!!!

NIE TYLKO NARKOTYKI, LECZ WSZELKIE SUBSTANCJE ZMIENIAJĄCE ŚWIADOMOŚĆ, W TYM TAKŻE ŚRODKI DOSTĘPNE BEZ RECEPTY MOGĄ STANOWIĆ REALNE ZAGROŻENIE DLA ZDROWIA I ŻYCIA !

Narkotyki zagrożeniem społecznym?

Badania pokazują, że choć w Polsce po zakazane używki sięga 6% młodzieży w wieku 15 lat i 9% populacji dorosłej, to jednak populacja problemowych użytkowników narkotyków nie przyrasta i pozostaje na mniej więcej stałym poziomie. Szacuje się, że ok. 100 tys. osób rocznie zgłasza się do jednostek leczenia ambulatoryjnego z jakimiś problemami w związku z narkotykami. Tylko ułamek tych osób jest uzależniony. Populacja osób uzależnionych od heroiny nie przekracza 20 tys. i w większości wypadków obejmuje weteranów sceny narkotykowej, którzy swoje przygody z zakazanymi środkami zaczęli w latach 80. i na początku 90. ubiegłego wieku.

Ankiety dotyczące wagi zjawiska oraz zagrożenia narkomanią ujawniają, że wśród Polaków problem ten nie jest pierwszoplanowy. Dominuje troska o znalezienie pracy, obawa przed pospolitą przestępczością, niezadowolenie ze stanu opieki zdrowotnej, organizacji administracji⁷. Narkomania jest za to często przedmiotem sensacyjnych doniesień medialnych oraz wypowiedzi polityków, budząc bowiem skrajne emocje, przykuwa uwagę.

Jednocześnie badania nad osobami biorącymi narkotyki, w tym uzależnionymi, pokazują, że w miarę starzenia się i podejmowania coraz bardziej odpowiedzialnych ról społecznych następuje

⁷ Wypowiedź Moniki Płatek, prof. dr hab. kryminolog, Uniwersytet Warszawski

zjawisko spontanicznego wychodzenia z uzależnienia czy też zaprzestanie używania zakazanych środków.

Młodzież i narkotyki: co jest najważniejsze?

Wspomniane badania dowodzą, że najważniejszym imperatywem w działaniach wobec młodzieży sięgającej po narkotyki jest: (a) unikanie stygmatyzacji takich osób i traktowanie ich jako pełnoprawnych i pełnowartościowych członków grupy rówieśniczej, klasy czy społeczeństwa – tylko brak izolacji umożliwi im podejmowanie kolejnych ról społecznych w ramach ich rozwoju osobistego i zawodowego; (b) minimalizacja szkodliwości sięgania po narkotyki na wczesnym etapie rozwoju osobniczego, czyli w latach szkolnych, poprzez informowanie o zagrożeniach zdrowotnych i pracę z uczniami mającymi problem z narkotykami.

Powszechność narkomanii rozumianej jako chęć odurzenia oraz jej zakorzenienie w naturze człowieka podważa sensowność dążenia do wyeliminowania tego zjawiska w przypadku młodzieży szkolnej. Ludzie młodzi zawsze będą bowiem eksperymentować, zachęceni do tego zwłaszcza przez wzorce płynące z kultury masowej. Narkotyki wśród uczniów to rzecz nieuchronna. W tej sytuacji jedyną racjonalną strategią jest nie piętnować biorących uczniów, ale podkreślać niebezpieczeństwa związane z przyjmowaniem narkotyków na wczesnym etapie rozwoju osobniczego.

Wspomniano już wcześniej, że narkomania jest zjawiskiem o złożonych przyczynach – fizjologicznych, psychicznych i społecznych. Używanie narkotyków w okresie dorastania może być symptomem, że któraś z tych sfer życia ucznia jest zaburzona. Ważne jest, aby na zjawisko odurzenia nie patrzyć jako na przyczynę problemów ucznia, ale ich objaw. Mimo biologicznych podstaw uzależnienia badania pokazują, że szkodliwe sięganie po narkotyki jest również pochodną środowiska społecznego. Reakcją szkoły zawsze powinno być zbadanie społecznego otoczenia ucznia, jego relacji z rodziną i rówieśnikami. W świetle zgromadzonych danych naukowych i doświadczeń, celem samym w sobie nie powinno być zaprzestanie sięgania przez ucznia po zakazane środki (inaczej za zadowalający efekt powinniśmy przyjąć sytuację, gdy uczeń nadużywający narkotyków w zamian zacząłby nadużywać alkoholu), ale raczej poprawa jego społecznego funkcjonowania. Jak również oczywiście uświadomienie konsekwencji używania narkotyków.

Narkotyki – szkodliwe i uzależniające?

Dane epidemiologiczne pokazują, że narkotyki, wbrew popularnym przekonaniom, nie są substancjami szczególnie niebezpiecznymi i wyjątkowo uzależniającymi. Według danych Ministerstwa Zdrowia w Polsce z powodu palenia tytoniu rokrocznie przedwcześnie umiera ok. 100 000 obywateli. Dla porównania, liczba śmiertelnych ofiar heroiny nie przekracza 300 osób. W szczytowym okresie histerii związanej z dopalaczami zmarło 18 osób, wszystkie będąc ofiarami przedawkowania (świadomie lub nie przyjęły zbyt duże dawki). Od początku roku 2010 do października na oddziały toksykologiczne szpitali

trafiły ogółem 304 osoby. Jeżeli chodzi o marihuanę i naturalne środki halucynogenne, nie odnotowano jeszcze przypadków śmiertelnych ich użycia. Jednakże dane statystyczne stacjonarnego leczenia psychiatrycznego używane do analizy trendów w zakresie zaburzeń psychicznych i zaburzeń zachowania spowodowanych używaniem substancji psychoaktywnych pokazują, że w 2011 r. do placówek stacjonarnych przyjęto 14 150 osób z powodu problemów spowodowanych używaniem narkotyków. Świadczy to o nieznacznym spadku w stosunku do roku 2010. Po okresie dynamicznego wzrostu liczby osób podejmujących leczenie z powodu narkomanii w latach 1990–2005, odnotowano trend spadkowy do 2007 r., następnie w kolejnych trzech latach ponowny wzrost. W perspektywie całościowej od 2004 r. ogólna liczba osób przyjętych do leczenia utrzymuje się na dość stabilnym poziomie.⁸

Równie ciekawie wygląda statystyka przyczyn śmierci w USA opublikowana w 2004 roku w *Journal of the American Medical Association*. Według niej naukowo potwierdzone zgony z powodu używania tytoniu zamykają się w liczbie 435 tys., alkoholu – 85 tys., nielegalnych narkotyków – 17 tys., zaś marihuany 0! Łączna szkodliwość zdrowotna narkotyków jest więc wielokrotnie niższa niż legalnych używek. Bardziej szkodliwe okazują się też znajdujące się w obrocie farmaceutycznym lekarstwa (powikłania, efekty uboczne) czy następstwa niewłaściwej diety.

Szkodliwość narkotyków związana jest również z wywoływanym przez ich używanie uzależnieniem. Ale i tutaj dane naukowe nie uzasadniają przesadnej oceny zagrożenia ze strony narkotyków. Naukowcy z John Hopkins University oraz University of Michigan (1994) oszacowali, że jedynie 9% palaczy marihuany popada w nałóg, w porównaniu z 32% palaczy tytoniu, 23% użytkowników heroiny i 15% pijących alkohol.

Badania, jakimi obecnie dysponujemy, pozwalają jedynie wykazać, że na szkodliwość zdrowotną i społeczną narkotyków, zwłaszcza marihuany, wpływa wiek inicjacji i częstość zażywania ich w młodym wieku. Dowodzi to wyjątkowej roli szkoły i nauczycieli – to od skuteczności ich reakcji zależy rzeczywista redukcja szkód związanych z narkotykami. Dlatego szczególnie istotne jest, aby zarówno nauczyciele, rodzice, jak i uczniowie mieli świadomość, że przyjmowanie narkotyków przed zakończeniem się procesu kształtowania ośrodkowego układu nerwowego prowadzić może do wystąpienia szeregu niekorzystnych zjawisk w przyszłym życiu osobniczym. Ten sam narkotyk przyjmowany z mniejszą częstością bądź w późniejszym wieku może mieć stosunkowo niewielki wpływ na zdrowie. Statystyki policyjne również dają obraz tego, jakie narkotyki są w poszczególnych latach najbardziej popularne⁹:

⁸ *Informacja o realizacji działań wynikających z Krajowego Programu Przeciwdziałania Narkomanii w 2012 roku*, Druk Sejmowy nr 1960, Warszawa 25.11.2013 r., str. 25-26.

⁹ <http://statystyka.policja.pl/st/wybrane-statystyki/przestepczosc-narkotyk/50892,Przestepczosc-narkotykowa.html>

Zabezpieczone narkotyki 1999-2013

Rodzaj	2005	2006*	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
amfetamina	308,6kg	171,2kg	390,5kg	355,6kg	384,6 kg	518,1 kg	393,9 kg	593,8 kg	639,9 kg
marihuana	201,4kg	91kg	320,6kg	459,8kg	860,2 kg	1324,2 kg	1211,1 kg	1276 kg	1176,7 kg
haszysz	72,5kg	9,8kg	28,4kg	114,2kg	16,8 kg	85,4 kg	78,2 kg	38,5 kg	33,1 kg
heroina	41,13kg	76,3kg	123,6kg	78,6kg	23 kg	24,6 kg	6,4 kg	3,5 kg	4,8 kg
kokaina	12,8kg	1104kg	154,2kg	27,6kg	116,2 kg	110,9 kg	75,5 kg	210 kg	19,9 kg
LSD	2157 szt.	219 szt.	322 szt.	321 szt.	375 szt.	803 szt.	743 szt.	29173 szt	355 szt.
ecstasy	487001 szt.	65315 szt.	ok. 598000 szt.	ponad 609000 szt.	204031szt.	269 298 szt.	76 090 szt	31044 szt	44 878 szt.
laboratoria	20	12	14	15	8	13	12	15	16

Źródło: <http://statystyka.policja.pl/st/wybrane-statystyki/przestepczosc-narkotyk/50892,Przestepczosc-narkotykowa.html>

2. Prawo wobec zjawiska narkomanii

Obowiązujące prawo: kryminalizacja i penalizacja

Wadą wielu współczesnych modeli zapobiegania narkomanii jest traktowanie tego złożonego problemu jednowymiarowo. Sądzi się bowiem powszechnie, że zjawisko narkomanii generowane jest w pierwszej kolejności dostępnością środków psychoaktywnych. Dlatego też przyjęto przepisy, które umożliwiły ściganie producentów i handlarzy narkotyków, a wobec nieskuteczności tych rozwiązań obostrzenia kontynuowano. W Polsce zdecydowano się na zmianę liberalnej polityki względem narkotyków w 1997 roku. Wyrazem tego było uznanie za przestępstwo nie tylko produkcji, handlu oraz przewozu narkotyków, ale także samego faktu ich posiadania. Rozwiązanie takie wynikało z przyjęcia zobowiązań międzynarodowych (ratyfikacji w 1994 r. przez Polskę Konwencji Narodów Zjednoczonych o zwalczaniu nielegalnego obrotu środkami odurzającymi i substancjami psychotropowymi) i miało

stanowić narzędzie ułatwiające zwalczanie przez organy ścigania poważnej przestępczości narkotykowej. W zamiarze przedmiotem kryminalizacji nie mieli stać się konsumenci narkotyków, stanowiący przecież zdecydowaną większość ich posiadaczy, ale dealerzy. W tym celu przepisy uzupełniono zastrzeżeniem, że posiadanie narkotyków na własny użytek nie jest karane. W praktyce więc utrzymano depenalizację, czyli niekaralność posiadania narkotyków o charakterze konsumenckim (niewielkie ilości; okoliczności zatrzymania wskazują, że mamy do czynienia z osobą konsumującą narkotyki, a nie handlującą nimi).

W 2000 roku nastąpiło całkowite zerwanie z dotychczasowym modelem przeciwdziałania narkomanii, w którym działania profilaktyczne i lecznicze dominowały nad represjami karnymi. Podłożem zmian były kalkulacje polityczne, nie zaś wymogi zapobiegania narkomanii. W wyniku tego posiadanie narkotyków poddano penalizacji. Stało się to w czasie, gdy w wielu krajach europejskich nastąpiło odejście od polityki karania na rzecz bardziej skutecznych działań profilaktyczno-leczniczych na wzór... Polski. Obecnie w Polsce posiadanie narkotyków zagrożone jest obligatoryjnie karą więzienia. **Decyduje o tym treść art. 62 ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii z 2005 roku¹⁰, w której przewidziane są trzy typy kwalifikacji prawnej czynu zabronionego polegającego na posiadaniu narkotyku:**

- Art. 62.1. Kto, wbrew przepisom ustawy, posiada środki odurzające lub substancje psychotropowe, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.*
- 2. Jeżeli przedmiotem czynu, o którym mowa w ust. 1, jest znaczna ilość środków odurzających lub substancji psychotropowych, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8.*
- 3. W wypadku mniejszej wagi, sprawca podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku.*

Przepis ten jest tak skonstruowany, że zachęca organy ścigania do kwalifikowania większości przypadków posiadania narkotyków jako typ podstawowy. W szczególności brak definicji wypadku mniejszej wagi wyklucza często proponowanie przez prokuratora kar innych niż pozbawienie wolności oznaczałoby to bowiem konieczność wskazania jakichś okoliczności uzasadniających mówienie o wypadku mniejszej wagi. Prokuratorzy wolą więc nie przysparzać sobie zbędnej pracy, czego ofiarami są zwykle złapane z narkotykami osoby. Podkreślenia wymaga jednak fakt, że obecnie istnieje bogate orzecznictwo sądowe przyjmujące interpretację pojęcia „mniejszej wagi” w tym przypadku. Na podstawie art. 62 ustawy z 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii karalny jest wprawdzie każdy wypadek posiadania środka odurzającego lub substancji psychotropowej “wbrew przepisom ustawy”, jednak warunkiem koniecznym jest, aby sprawca posiadał środek odurzający lub substancję psychotropową w ilości pozwalającej na co najmniej jednorazowe użycie, w dawce dla nich charakterystycznej, zdolnej

¹⁰ Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii, Dz.U. 2005 Nr 179 poz. 1485

wywołać u człowieka inny niż medyczny skutek.¹¹ Jako Kryterium decydujące o tym, czy ilość środków odurzających jest „znaczna”, „nieznaczna”, czy „zwykła” przyjmuje się:

- masę wagową (gramy, kilogramy, tony, ilość porcji),
- rodzaj środka odurzającego (podział na narkotyki tzw. „twarde” i „miękkie”),
- i cel przeznaczenia (w celach handlowych, na potrzeby własne).¹²

Miarą „znaczności” w rozumieniu art. 62 ust. 2 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii może być także stosunek ilości określonych środków do potrzeb jednego człowieka uzależnionego od tych środków. Jeżeli zatem przedmiotem czynu jest taka ilość tych środków, która mogłyby zaspokoić tego rodzaju potrzeby co najmniej kilkudziesięciu uzależnionych, to należy przyjąć, że jest tych środków znaczna ilość.¹³ Narkotyk będący przedmiotem przestępstwa z art. 62 ustawy z 2005 roku o przeciwdziałaniu narkomanii musi spełniać nie tylko kryterium przynależności grupowej do związków wymienionych w załącznikach do tego aktu prawnego, ale również kryterium ilościowe pozwalające na jednorazowe użycie w celu osiągnięcia choćby potencjalnego efektu odurzenia lub innego charakterystycznego dla działania substancji psychotropowej (wyrok SN z dnia 3 listopada 2010 roku sygn. IV KK 432/09, LEX nr 583908).¹⁴ Rodzajowym i bezpośrednim przedmiotem ochrony przepisów art. 58, art. 62 i art. 64 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii jest zdrowie społeczne (publiczne). Zachowanie polegające na posiadaniu śladowej ilości środka odurzającego w postaci marihuany (nikłych resztek, ilości trudnej do określenia) nie stwarza niebezpieczeństwa dla tego dobra prawnego.¹⁵ Art. 62 ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii zabrania posiadania środków odurzających bądź substancji psychotropowych, zatem posiadania przynajmniej jednej porcji takiego środka, pozwalającej na odurzenie człowieka. Przepis ten nie ma zastosowania do sytuacji powstałej po “posiadaniu środka odurzającego”. “Ilość śladowa”, nikłe resztki, pozostałości po substancji psychotropowej nie spełnia cyt. znamienia posiadania owej substancji.¹⁶ Należy również podkreślić, że jeżeli przedmiotem czynu dotyczącego posiadania środków odurzających jest posiadanie środków przeznaczonych na własny użytek sprawcy, postępowanie można umorzyć również przed wydaniem postanowienia o wszczęciu śledztwa lub dochodzenia, jeżeli orzeczenie wobec sprawcy kary byłoby niecelowe ze względu na okoliczności popełnienia czynu, a także stopień jego społecznej szkodliwości.¹⁷ Art. 62a.

¹¹ II KK 289/08 wyrok SN 2010-01-20 LEX nr 570140

¹² II A Ka 22/00, OSA 2001, nr 2, poz. 8, S.A. Warszawa

¹³ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 1 marca 2006 r., II KK 47/05, OSNKW 2006, nr 6, poz. 57

¹⁴ II AKa 172/10 wyrok s.apel. 2010-11-10 w Krakowie KZS 2010/12/53

¹⁵ II AKa 102/08 wyrok s.apel. 2008-04-24 w Katowicach LEX nr 677955

¹⁶ II AKa 241/06 wyrok s.apel. 2006-12-20 w Krakowie KZS 2007/2/50

¹⁷ Art. 62a ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii

PAMIĘTAJ!!!

POSIADANIE ŚRODKÓW ODURZAJĄCYCH LUB SUBSTANCJI PSYCHOTROPOWYCH
WBREW PRZEPISOM USTAWY O PRZECIWDZIAŁANIU NARKOMANII PODLEGA KARZE
POZBAWIENIA WOLNOŚCI DO LAT 3 !!!!!

Wspomniana ustawa o przeciwdziałaniu narkomanii wprowadza również szereg innych przepisów karnych. Odpowiedzialności karnej podlega wytwarzanie, przetwarzanie albo przerabianie środków odurzających lub substancji psychotropowych albo przetwarzanie słomy makowej. Podstawowa kara przewidziana za ten czyn to kara pozbawienia wolności do lat 3. Jeżeli przedmiotem czynu jest znaczna ilość środków odurzających, substancji psychotropowych albo słomy makowej lub czyn ten został popełniony w celu osiągnięcia korzyści majątkowej lub osobistej, sprawca podlega grzywnie i karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 3.¹⁸ Doktryna i orzecznictwo prezentują pogląd, że znaczną ilością środków odurzających lub substancji psychotropowych – w rozumieniu ustawy – jest taka ilość, która mogłaby jednorazowo zaspokoić potrzeby co najmniej kilkudziesięciu osób uzależnionych.¹⁹ Karze grzywny, ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat podlega ten, kto wyrabia, posiada, przechowuje, zbywa lub nabywa przyrządy, jeżeli z okoliczności wynika, że służą one lub są przeznaczone do niedozwolonego wytwarzania, przetwarzania lub przerobu środków odurzających lub substancji psychotropowych. Takie samo zagrożenie odpowiedzialnością karną przewidziane jest w sytuacji przystosowywania do niedozwolonego wytwarzania, przetwarzania, przerobu lub konsumpcji środków odurzających lub substancji psychotropowych naczyń i przyrządów, choćby były wytworzone w innym celu, albo wchodzi w porozumieniu z inną osobą w celu popełnienia opisywanego przestępstwa określonego.²⁰ Przywóz, wywóz, przewóz, wewnątrzspółnotowe nabycie lub dostawa środków odurzających, substancji psychotropowych lub słomy makowej dokonane wbrew przepisom ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii podlega grzywnie i karze pozbawienia wolności do lat 5. Przygotowanie do tego rodzaju przestępstwa również podlega odpowiedzialności karnej - grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2. W przypadku mniejszej wagi ustawodawca przewidział karę grzywny, ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku, natomiast w przypadku znacznej ilości produktów o których mowa albo jeśli czyn został popełniony w celu osiągnięcia korzyści majątkowej lub osobistej, sprawca podlega grzywnie i karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 3. Przygotowanie do tego rodzaju przestępstwa również podlega odpowiedzialności karnej - podlega

¹⁸ Art. 53 ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii

¹⁹ wyrok z uzasadnieniem Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z 19 lutego 2015, II AKa 12/15 por. np. wyrok Sądu Najwyższego z 5 grudnia 2006 r., III KK 273/06, OSNKW 2007/1/8; wyrok Sądu Najwyższego z 1 marca 2006 r., III KK 47/05 OSNKW 2006/2/5; postanowienie Sądu Najwyższego z 23 września 2007 r., I KZP 10/09, OSNKW 2009/10/84. M. Bojarski, W. Radecki: Pozakodeksowe prawo karne, t. I, Warszawa 2002 r. C.H. Beck str. 274, M. Preiss-Mysłowska: Ustawa o przeciwdziałaniu narkomanii. Komentarz. C.H. Beck 2006, str. 371.

²⁰ Art. 54 ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii

karze pozbawienia wolności do lat 3²¹ Wprowadzanie do obrotu środków odurzających, substancji psychotropowych lub słomy makowej albo uczestniczenie w takim obrocie podlega grzywnie i karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8. Przygotowanie do popełnienia tego przestępstwa podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2. W wypadku mniejszej wagi, sprawca podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku. Jeżeli przedmiotem czynu jest znaczna ilość środków odurzających, substancji psychotropowych lub słomy makowej, sprawca podlega grzywnie i karze pozbawienia wolności od lat 2 do 12. Przygotowanie podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.²² Udzielenie innej osobie wbrew przepisom ustawy środka odurzającego lub substancji psychotropowej, ułatwianie albo umożliwianie ich użycia albo nakłanianie do użycia takiego środka lub substancji podlega karze pozbawienia wolności do lat 3. Udzielenie środków o których mowa małoletniemu lub nakłanianie go do użycia takiego środka lub substancji, albo udzielanie ich w znacznych ilościach jest zagrożone karą pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8. Jeśli czyn sprawcy ma celu osiągnięcie korzyści majątkowej to sprawca podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10. W przypadku popełnienia przestępstwa na szkodę małoletniego - karą pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 3.²³

PAMIĘTAJ!!!

UDZIELENIE ŚRODKÓW ODURZAJĄCYCH MAŁOLETNIEMU LUB NAKŁANIANIE GO DO UŻYCIA TAKIEGO ŚRODKA LUB SUBSTANCJI, ALBO UDZIELANIE ICH W ZNACZNYCH ILOŚCIACH JEŚLI DZIAŁANIE TO MA NA CELU OSIĄGNIĘCIE KORZYŚCI MAJĄTKOWEJ PODLEGA KARZE POZBAWIENIA WOLNOŚCI OD ROKU DO LAT 10

Efektom przyjętych rozwiązań był gwałtowny przyrost wysokich kar wymierzanych za posiadanie narkotyków – głównie młodym ludziom i przede wszystkim za posiadanie względnie mało niebezpiecznej marihuany²⁴. Liczba wykrytych przestępstw posiadania narkotyków wzrosła z 1896 w 1999 roku do 31 260 w roku 2007²⁵. W 2008 roku 18 546 osób było podejrzanych o popełnienie czynu z art. 62 u.p.n. W 2007 roku aż 9 256 (60% wszystkich skazanych z u.p.n.) skazano na kary pozbawienia wolności (w zawieszeniu). Kara pozbawienia wolności stanowi prawie 70% wszystkich kar orzekanych na podstawie przepisów art. 62 u.p.n. Pokazuje to niezwykłą w europejskiej skali represyjność polskiego prawa narkotykowego. Karanie konsumentów narkotyków oznacza bowiem stygmatyzację, o której pisaliśmy wcześniej jako o podstawowej przeszkodzie na drodze do minimalizacji społecznych następstw

²¹ Art. 55 oraz 57 ust. 1 i 2 ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii

²² Art. 56 oraz 57 ust. 1 i 2 ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii

²³ Art. 58 oraz 59 ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii

²⁴ 53% osób skazanych z art. 62 u.p.n. to osoby do 24. roku życia, por. E. Kuźmich, Z. Mielecka-Kubień, D. Wiszejko-Wierzbicka (red.), *Karanie za posiadanie. Artykuł 62 ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii – koszty, czas, opinie*, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2009

²⁵ por. National Report to the EMCDDA 2009, s. 89-90

przyjmowania narkotyków. Polska stała się na przestrzeni ostatnich dziesięciu lat niechlubnym europejskim liderem w ściganiu konsumentów narkotyków. Co więcej, stosowana w ubiegłych latach dominacja działań represyjnych, które nie zamykały się wyłącznie w oskarżaniu i skazywaniu konsumentów, ale obejmowały również czasowe zatrzymania podejrzanych, stosowane nagminnie bezprawne kontrole osobiste oraz przeszukania w miejscu zamieszkania, rzutowała pośrednio na dramatyczny spadek jakości leczenia uzależnień. Z tego powodu Polska spotkała się nawet z krytyką na forum Narodów Zjednoczonych w roku 2009.²⁶ Z danych statystycznych Policji wynika jednak, że wzrósł odsetek przestępstw narkotykowych popełnionych w szkołach podstawowych i w gimnazjach. Jeszcze 3 lata temu - w 2010 roku - stanowiły one niespełna 2 procent ogółu przestępstw popełnionych w szkołach, natomiast w 2012 roku ten odsetek wzrósł do 3,2 procent.²⁷

	Liczba przestępstw stwierdzonych w szkołach podstawowych i gimnazjach	- w tym liczba przestępstw narkotykowych (z ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii)
2004	17 275	424
2005	17 724	588
2006	19 067	691
2007	17 471	443
2008	19 443	432
2009	21 040	433
2010	26 197	520
2011	28 019	669
2012	24 794	800

Źródło: <http://www.statystyka.policja.pl/st/informacje/83709,Przestepstwa-narkotykowe-w-szkolach.html>

²⁶ Raport Ananda Grovera, specjalnego sprawozdawcy ONZ ds. powszechnego prawa do korzystania z najwyższych dostępnych standardów zdrowia fizycznego i psychicznego, 2009

²⁷ <http://www.statystyka.policja.pl/st/informacje/83709,Przestepstwa-narkotykowe-w-szkolach.html>

Przestępstwa z ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii 1999- 2013²⁸

	Liczba postępowań wszczętych	Liczba podejrzanych	- w tym liczba podejrzanych nieletnich
2014	28.894	28.460	2.789
2013	25.064	28.359	3.566
2012	23.025	29.340	4.595
2011	22.940	29.146	4.440
2010	20.832	26.865	4119
2009	20.260	26.204	3.598
2008	19.340	25.971	2.923
2007	19.056	27.936	2.945
2006	20.772	28.634	3.768
2005	18.194	28.170	3.629
2004	16.519	22.969	3.105
2003	12.968	16.914	2.357
2002	10.339	13.461	2.041
2001	8.237	9.952	1.804
2000	5.592	6.639	1.354
1999	4.225	4.777	954

Źródło: <http://statystyka.policja.pl/st/wybrane-statystyki/przestepczosc-narkotyk/50892,Przestepczosc-narkotykowa.html>

Dopalacze – narkotyki czy niegroźne używki?

Osobnego rozwinięcia wymaga problem tzw. dopalaczy, czyli odpowiedników narkotyków do niedawna oferowanych w legalnej sprzedaży w Polsce. Dopalaćce, zwane również legalnymi narkotykami czy *smart drugs*, stanowią preparaty zawierające w swym składzie substancje psychoaktywne, których produkcja, sprzedaż i posiadanie nie były przedmiotem regulacji ze strony

²⁸ <http://statystyka.policja.pl/st/wybrane-statystyki/przestepczosc-narkotyk/50892,Przestepczosc-narkotykowa.html>

ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii. Dzięki temu, udając produkty kolekcjonerskie, kadzidła, sole do kąpieeli, oferowane były w legalnej sprzedaży. Większość dopalaczy ma postać tabletek lub mieszanek do palenia. Badania składu dopalaczy pokazują, że wszystkie aktywne składniki tych produktów są związkami syntetycznymi, pierwotnie wytworzonymi w specjalistycznych laboratoriach badawczych jako substancje o działaniu podobnym do działania nielegalnych narkotyków. Przedstawianie dopalaczy przez ich producentów i sprzedawców jako naturalnej alternatywy dla narkotyków (rozumianych jako środki odurzające i substancje psychotropowe wymienione w ustawie o przeciwdziałaniu narkomanii) było więc zabiegiem wyłącznie marketingowym.

Choć dopalacze na ogół działają podobnie do nielegalnych narkotyków, z uwagi na to, że znane są od niedawna, na temat większości z nich wciąż nie ma wiarygodnych danych dotyczących ich rzeczywistej szkodliwości. W przypadku syntetycznych kanabinoli, a więc znajdujących się w dopalaczach odpowiedników THC (składnika aktywnego marihuany), podejrzewa się, że ich silniejsze powinowactwo do receptorów kanabinolowych może stanowić zagrożenie dla zdrowia i życia konsumentów. Niebezpieczeństwo dopalaczy polega przede wszystkim na tym, że konsumenci nie mają pojęcia, w jakich dawkach je stosować. Dawek tych nie precyzują również producenci, a zawartość środka czynnego w ich produktach podlega znacznym wahaniom. Należy podkreślić, że dopalacze, wbrew rozpowszechnionej opinii, nie stanowią łagodniejszej wersji czarnorynkowych narkotyków. Przeciwnie – niejednokrotnie działają silniej, a przez to są bardziej niebezpieczne dla zdrowia.

Jeżeli chodzi o użytkowników dopalaczy, dostępne badania²⁹ pokazują, że sięgają po nie przede wszystkim dwie grupy osób: (a) eksperymetatorzy – zainteresowani działaniem różnych substancji psychoaktywnych; (b) użytkownicy nielegalnych narkotyków – dla których dopalacze stanowią legalną, a przez to z różnych powodów mniej kłopotliwą alternatywę dla preferowanych przez siebie, ale nielegalnych używek. Rozmowy z osobami zażywającymi dopalacze dowodzą, że są to środki niejako zastępcze, stosowane dlatego, że znacznie bardziej pożądane substancje nie są dostępne albo wiążą się z nimi surowe konsekwencje prawne. W ten sposób użytkownicy wybierają związki mniej przyjazne dla zdrowia, jednak ich konsumpcja i posiadanie nie wiąże się z karą. Jest to kolejny wymowny dowód szkodliwości represyjnej polityki narkotykowej, ponieważ obowiązujące w Polsce prawo stwarza bardzo poważną zachętę do sięgania po dopalacze.

Warto też pamiętać, że po dopalacze sięgają najczęściej osoby już konsumujące narkotyki. Szkodliwość dopalaczy nie polega więc na tym, że ich zażywanie prowadzi do zażywania narkotyków, ale na tym, że zastępowanie dopalaczami narkotyków to zastępowanie środków znanych, przebadanych, kulturowo zasymilowanych – środkami nowymi, o nieznanym do końca działaniu oraz potencjale. Zachodzi zjawisko zastępowania środków potencjalnie niebezpiecznych środkami bardziej niebezpiecznymi. Używane dopalacze są złożone z coraz bardziej niebezpiecznych substancji, za ich

²⁹ EMCDDA 2009 Thematic Paper, *Understanding the 'Spice' phenomenon*

używanie coraz częściej płaci się najwyższą cenę – życie. Dopiero od lipca 2015 roku dopalacze traktowane są w kwestii odpowiedzialności karnej na równi z narkotykami.

MIESIĄC / WOJEWÓDZTWO	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	RAZEM
dolnośląskie	19	23	22	12	22								98
kujawsko-pom.	22	15	41	28	29								135
lubelskie	17	17	23	9	0								66
lubuskie	19	8	20	44(*2)	52								143(*2)
łódzkie	91	91	103	125	133								543
małopolskie	3	5	2	6	12								28
mazowieckie	4	9	40	17	15								85
opolskie	2	0	5	0	7								14
podkarpackie	5(*1)	3	10	9	5								32(*1)
podlaskie	3	1	5	20	13								42
pomorskie	8	9	5	14	13								49
śląskie	54	35(*2)	118	100	117(*3)								424(*5)
świętokrzyskie	2	9	5	6	10								32
warmińsko-mazur.	5	14	37	26	47								129
wielkopolskie	35	39	73	82	87								316
zachodniopom.	2(1*)	5	17	12	13								49(1*)
RAZEM 2015	291(2*)	283(2*)	526	510(*2)	575(*3)								2185(9*)
2014	138	157	165	178	183	176(3*)	230	201	252(1*)	258(1*)	286	289(2*)	2513(7*)
2013	41	35	60	80	79	88	76	98	110	137	136	139	1079

Źródło: www.gis.gov.pl

3. Polityka narkotykowa i dwa jej modele – Portugalia, Czechy, Niemcy, Holandia a Polska

Polityka narkotykowa to zespół decyzji, rozwiązań prawnych i instytucji społecznych stanowiących reakcję na zjawisko odurzenia i związanego z nim uzależnienia (co nazywamy tutaj potocznie narkomanią). Polityka narkotykowa może realizować model profilaktyczno-leczniczy (tak było w Polsce do 1997 roku), gdzie nacisk kładziony jest na zapobieganie negatywnym następstwom odurzania się, w szczególności wśród młodzieży, oraz leczenie osób stanowiących problemowych użytkowników narkotyków. W modelu tym posiadanie narkotyków, a tym bardziej ich konsumpcja nie są karane ani społecznie potępiane, zaś konsumpcja części używek (przede wszystkim marihuany) bywa nawet tolerowana. Odmianą tego modelu i pewną jego modyfikacją jest model permissywno-leczniczy, przyjęty w wielu krajach UE oraz niektórych stanach USA, gdzie konsumentów narkotyków nie uznaje

się za naruszających społeczne normy, choć czyn samego posiadania narkotyków traktowany jest jako przestępstwo. Jedną z przyczyn takiego postawienia sprawy jest rzekome ułatwienie organom ścigania wyłapywania dealerów i osób parających się dystrybucją zakazanych używek. Kolejnym powodem jest obowiązujące prawo międzynarodowe, na mocy którego większość państw zobowiązała się jako przestępstwo traktować posiadanie narkotyków.

Model permissywno-leczniczy ma jeszcze tę cechę, że konsumentom narkotyków złapanych na posiadaniu w niektórych sytuacjach oferuje alternatywę dla ukarania – zamiast ponieść odpowiedzialność karną, mogą oni wziąć udział w specjalnym programie, czy to o charakterze profilaktycznym, czy terapeutycznym, którego zadaniem jest zapobieganie szkodliwemu używaniu narkotyków. W przypadku niektórych używek posiadanych w pewnych ściśle określonych ilościach, kara w ogóle nie jest wymierzana, a przestępstwo ścigane. Jest to wyrazem założenia, że ściganie drobnych przestępstw narkotykowych uderza nie w te osoby, które miały być jego celem, i zamiast przedstawicieli świata przestępczego represją karną obejmuje ewentualne ofiary narkomanii. Z tego powodu w wielu krajach UE oraz stanach USA posiadanie nawet do kilkudziesięciu gramów marihuany nie pociąga za sobą żadnej reakcji ze strony organów ścigania albo grożą za to kary w postaci stosunkowo niewielkich grzywien. W Polsce posiadanie nawet 0,2 grama marihuany bywa karane pozbawieniem wolności. Pokazuje to absurdalność polskich regulacji.

Założeniem obu powyższych modeli jest również przekonanie, że większość osób konsumujących narkotyki potrzebuje raczej rzetelnej informacji i ewentualnego wsparcia psychologicznego niż leczenia. Państwa stosujące te rozwiązania zakładają ponadto, że wobec nieusuwalnego popytu na część używek należy zezwolić obywatelom na ich hodowanie i wytwarzanie. Stąd na przykład tolerowane bywa posiadanie i domowa uprawa krzewów konopi indyjskich (marihuana).

Model profilaktyczno-leczniczy realizowany jest od 2001 roku w Portugalii ze znakomitymi efektami. Model permissywno-leczniczy to domena Holandii (od lat 70.), Szwajcarii, Niemiec, Hiszpanii czy ostatnio szeroko komentowane, ale od dawna stosowane, rozwiązania czeskie.

W Portugalii posiadanie narkotyków w ogóle nie jest przestępstwem (tylko wykroczeniem), a osoby zatrzymane z narkotykami wzywane są na rozmowę przed specjalną komisję, która bada ich stan zdrowia i relacje społeczne. Osoby uzależnione mają możliwość skorzystania z bezpłatnego leczenia i terapii. W Holandii tolerowana jest produkcja i obrót niektórymi narkotykami (marihuana, haszysz), a ich posiadanie do pewnej ilości nie jest karane. W Niemczech i Czechach podobnie – posiadanie w praktyce nie jest ścigane do pewnych ilości.

Modele te stanowią wyraz filozofii *harm reduction* w polityce narkotykowej, dąży do zmniejszenia sumy szkód jednostkowych i społecznych związanych z konsumpcją narkotyków, nie zaś wyeliminowania jej samej. W podejściu tym przyjmuje się, że celem samym w sobie nie jest utrzymywanie niskiej liczby konsumentów narkotyków, ale raczej gwarantowanie, że nikomu z powodu narkotyków nie dzieje się specjalna krzywda.

Z kolei wyrazem ideologii *drug free* jest realizowany w Polsce model represyjny polityki narkotykowej. W modelu tym za posiadanie narkotyków przewidziane są surowe kary, stosowane także wobec konsumentów. Profilaktykę zredukowano do straszenia odpowiedzialnością karną, a celem tych działań jest zmniejszenie liczby użytkowników narkotyków. W praktyce prowadzi to do powstania szeregu niebezpiecznych zjawisk, a przede wszystkim pogłębienia problemu uzależnienia i narkomanii (choćby poprzez stygmatyzację osób sięgających po narkotyki). Z konsumpcją narkotyków wiązane też jest najczęściej potępienie moralne.

Model *drug free* nie tylko dowiódł swojej nieskuteczności w walce ze zjawiskiem narkomanii, ale również pozostaje w sprzeczności z faktami dotyczącymi potencjału leczniczego niektórych zakazanych używek. Obecnie, o czym w Polsce się nie mówi, już w 15 stanach USA marihuana sprzedawana jest dla celów medycznych, trwają badania nad wykorzystaniem innych substancji w terapii zaburzeń psychicznych. Syntetyczny składnik marihuany, dronabinol, dostępny jest na receptę również w kilku krajach europejskich. Kryminalizacja konsumpcji narkotyków i jej potępienie zaczynają więc przypominać średniowieczne polowania na czarownice – z substancji, których nadużywanie może prowadzić do problemów, czyni się szczególnie niebezpieczne środki i zakazuje ich używania.

PAMIĘTAJ!!!

MODEL PROFILAKTYCZNO-LECZNICZY POLITYKI NARKOTYKOWEJ KŁADZIE NACISK NA ZAPOBIEGANIE NEGATYWNYM NASTĘPSTWOM ODURZANIA SIĘ, W SZCZEGÓLNOŚCI WŚRÓD MŁODZIEŻY, ORAZ LECZENIE OSÓB STANOWIĄCYCH PROBLEMOWYCH UŻYTKOWNIKÓW NARKOTYKÓW. W MODELU TYM POSIADANIE NARKOTYKÓW, A TYM BARDZIEJ ICH KONSUMPCJA NIE SĄ KARANE ANI SPOŁECZNIE POTĘPIANE, ZAŚ KONSUMPCJA CZĘŚCI UŻYWEK (PRZEDE WSZYSTKIM MARIHUANY) BYWA NAWET TOLEROWANA. ODMIANĄ TEGO MODELU I PEWNĄ JEGO MODYFIKACJĄ JEST MODEL PERMISYWNO-LECZNICZY, GDZIE KONSUMENTÓW NARKOTYKÓW NIE UZNAJE SIĘ ZA NARUSZAJĄCYCH SPOŁECZNE NORMY, CHOĆ CZYN SAMEGO POSIADANIA NARKOTYKÓW TRAKTOWANY JEST JAKO PRZESTĘPSTWO. W POLSCE DOMINUJE MODEL REPRESYJNY.

II. Aspekty prawne zobowiązania placówek oświaty do dokonania interwencji w przypadku występowania problemów młodzieży z narkotykami. Konstytucja RP, kro oraz ustawy

Podstawowymi aktami prawnymi umożliwiającymi podejmowanie przez placówki oświaty (głównie szkoły) działań profilaktycznych, interwencyjnych oraz edukacyjnych mających na celu zapobieganie narkomanii są: Konstytucja RP, ustawa o przeciwdziałaniu narkomanii z dnia 26 października 2005 r., ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich z dnia 26 października 1982 r., Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz ustawa o systemie oświaty.

W nadrzędnym akcie prawnym, jakim jest Konstytucja RP, art. 72 zyskał brzmienie: *Rzeczpospolita Polska zapewnia ochronę praw dziecka. Każdy ma prawo żądać od organów władzy publicznej ochrony dziecka przed przemocą, okrucieństwem, wyzyskiem i demoralizacją*³⁰. Cytowany przepis dopełnia konstytucyjną gwarancję ochrony praw dziecka przez organy państwa polskiego, czyli nakłada m.in. na szkołę publiczną obowiązek ochrony dziecka przed demoralizacją, zwłaszcza problemem narkomanii. Ochrona ta znajduje zastosowanie przede wszystkim w działaniach interwencyjnych, wychowawczo-edukacyjnych oraz profilaktycznych.

Natomiast art. 109 § 1. Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego umożliwia sądom opiekuńczym wydanie odpowiedniego zarządzenia, które w przypadku zagrożenia dobra dziecka może:

- 1) *zobowiązać rodziców oraz małoletniego do określonego postępowania lub skierować rodziców do placówek albo specjalistów zajmujących się terapią rodzinną, poradnictwem lub świadczących rodzinie inną stosowną pomoc z jednoczesnym wskazaniem sposobu kontroli wykonania wydanych zarządzeń,*
- 2) *określić, jakie czynności nie mogą być przez rodziców dokonywane bez zezwolenia sądu, albo poddać rodziców innym ograniczeniom, jakim podlega opiekun,*
- 3) *poddać wykonywanie władzy rodzicielskiej stałemu nadzorowi kuratora sądowego,*
- 4) *skierować małoletniego do organizacji lub instytucji powołanej do przygotowania zawodowego albo do innej placówki sprawującej częściową pieczę nad dziećmi,*
- 5) *zarządzić umieszczenie małoletniego w rodzinie zastępczej albo w placówce opiekuńczo-wychowawczej.*³¹

Kodeks rodzinny i opiekuńczy wyraźnie definiuje władzę rodzicielską jako w szczególności obowiązek i prawo rodziców do wykonywania pieczy nad osobą i majątkiem dziecka (art. 95 § 1 kro). Władza rodzicielska powinna być wykonywana tak, jak tego wymaga dobro dziecka i interes społeczny (§ 3 art. 95 kro).

³⁰ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. z dnia 16 lipca 1997 r.)

³¹ Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U. z 5 marca 1964 Nr 9, poz. 59)

Sąd rodzinny ustala, czy rodzice uczynili wszystko, co było możliwe – w ramach ich obowiązków zawodowych, możliwości materialnych i rodzinnych – aby stworzyć dziecku odpowiednie warunki wychowawcze, możliwości kształcenia, spędzania wolnego czasu, czy interesowali się środowiskiem, w jakim się ono obraca itp.

Orzeczenie sądu opiekuńczego uwzględniające okoliczności konkretnego przypadku może ograniczać rodzicom władzę rodzicielską i powierzyć prawa i obowiązki z niej wynikające innym wymienionym powyżej instytucjom. Konieczność wydania przez sąd stosownego orzeczenia o umieszczeniu dziecka w placówce opiekuńczo-wychowawczej, rodzinie zastępczej lub zakładzie poprawczym może być spowodowana problemami dziecka z narkotykami.

Ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich z dnia 26 października 1982 r. (art. 4. § 1) nakłada obywatelski obowiązek na każdego, kto stwierdzi istnienie okoliczności świadczących o **demoralizacji** nieletniego, w szczególności naruszanie zasad współżycia społecznego, popełnienie czynu zabronionego, systematyczne uchylanie się od obowiązku szkolnego lub kształcenia zawodowego, **używanie alkoholu lub innych środków w celu wprowadzenia się w stan odurzenia**, uprawianie nierządu, włóczęgostwo, udział w grupach przestępczych. Natomiast instytucje państwowe i organizacje społeczne, które w związku ze swą działalnością dowiedziały się o popełnieniu przez nieletniego czynu karalnego ściganego z urzędu, są obowiązane niezwłocznie zawiadomić o tym sąd rodzinny lub Policję oraz przedsięwziąć czynności niecierpiące zwłoki, aby nie dopuścić do zatarcia śladów i dowodów popełnienia czynu.³²

Społeczny obowiązek odpowiedniego przeciwdziałania tym zjawiskom, ciążyący na każdym obywatelu, powinien przejawiać się przede wszystkim zawiadomieniem o tym rodziców lub opiekuna nieletniego, szkoły, sądu rodzinnego, Policji lub innego właściwego organu.

Według art. 2.1 ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii, działanie to realizuje się przez odpowiednie kształtowanie polityki społecznej, gospodarczej, oświatowo-wychowawczej i zdrowotnej, w szczególności poprzez działalność wychowawczą, edukacyjną, informacyjną i zapobiegawczą. Ponadto ustawa legitymuje organy do realizowania zadań w zakresie przeciwdziałania narkomanii. Można zaliczyć do nich m.in. przedszkola, szkoły i inne jednostki organizacyjne wymienione w art. 2 pkt 3–5 i 7–9 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz.U. z 2004 r. Nr 256, poz. 2572 z późn. zm.) oraz szkoły wyższe. Działalność wychowawcza, edukacyjna, informacyjna i zapobiegawcza obejmuje m.in. wprowadzanie problematyki zapobiegania narkomanii do programów wychowawczych jednostek organizacyjnych systemu oświaty oraz prowadzenie działalności zapobiegawczej, w szczególności w środowiskach zagrożonych uzależnieniem³³.

³² Ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich z dnia 26 października 1982 r. (Dz.U. z 2002 r. Nr 11, poz. 109),

³³ Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii (Dz.U. nr 179 z 2005, poz. 1485)

PAMIĘTAJ!!!

INSTYTUCJE PAŃSTWOWE I ORGANIZACJE SPOŁECZNE, KTÓRE W ZWIĄZKU ZE SWĄ DZIAŁALNOŚCIĄ DOWIEDZIAŁY SIĘ O POPEŁNIENIU PRZEZ NIELETNIEGO CZYNU KARALNEGO ŚCIGANEGO Z URZĘDU, SĄ OBOWIĄZANE NIEZWŁOCZNIE ZAWIADOMIĆ O TYM SĄD RODZINNY LUB POLICJĘ ORAZ PRZEDSIĘWZIĄĆ CZYNNOŚCI NIECIERPIĄCE ZWŁOKI, ABY NIE DOPUŚCIĆ DO ZATARCIA ŚLADÓW I DOWODÓW POPEŁNIENIA CZYNU

III. Kampanie społeczne, oraz krajowe programy zapobiegania problemowi narkomanii w szkołach

1. Ogólnopolskie kampanie społeczne

Pierwsze kampanie dotyczące narkotyków Krajowe Biuro ds. Przeciwdziałania Narkomanii podjęło w 2000 roku. Pierwszym adresatem kampanii "Znajdź czas dla swojego dziecka" zostali rodzice i opiekunowie. Większość kampanii prowadzona jest w dwuletnich cyklach w celu utrwalenia przekazu.

Przegląd kampanii KBNP przedstawia się następująco:

1. 2000-2001 – „Znajdź czas dla swojego dziecka” – główne przesłanie tej kampanii to zwrócenie uwagi na znaczenie rodziny jako czynnika chroniącego dziecko przed używaniem narkotyków oraz podkreślenie roli wychowawczej rodziców bądź opiekunów w profilaktyce uzależnień.
2. 2002-2003 – „Narkotyki - najlepsze wyjście nie wchodzić” – celem było uwrażliwienie młodzieży na skutki używania narkotyków w sferze zdrowotnej i społecznej, a także zwiększenie bezpieczeństwa młodzieży w miejscach rekreacji, głównie w klubach, dyskotekach i na koncertach
3. 2004 – „Uczelnie wolne od narkotyków” – działania profilaktyczne na rzecz ograniczania używania narkotyków przez młodzież akademicką na uczelniach oraz w domach studenckich.
4. 2005-2006 – „Bliżej siebie - dalej od narkotyków” – kampania w myśl tezy, że właściwe relacje pomiędzy rodzicami bądź opiekunami i dziećmi służą budowaniu więzi i bliskości, a to z kolei chroni znacząco młodzież przed sięganiem po substancje psychoaktywne, a zwłaszcza przed uzależnieniem
5. 2006-2007 – „Wsparcie społeczności lokalnych w przeciwdziałaniu narkomanii”- wsparcie samorządów w skutecznym zapobieganiu narkomanii.
6. 2007-2008 – „Pilnuj drinka” - bezpieczeństwo młodzieży podczas imprez muzycznych w klubach i dyskotekach. Zwrócenie uwagi na zagrożenia związane z substancjami dodawanymi do napojów w celach przestępczych

7. 2008-2009 – „Czy wiesz, co przewozisz?”- bezpieczeństwo obywateli polskich podczas podróży zagranicznych, ochrona polskich turystów przed nieświadomym przemytem.
8. 2009 – „Dopalacze mogą cię wypalić”- Akcja informacyjno-edukacyjna na temat dopalaczy
9. 2009 - 2010 - „Brałeś? nie jedź! Po narkotykach rozum wysiada” - kampania poruszająca problem prowadzenia pojazdów pod wpływem narkotyków. Cel to uświadomienie młodzieży, że prowadzenie samochodu po zażyciu narkotyków jest takim samym przestępstwem i równie niebezpieczne, jak prowadzenie po alkoholu.
10. 2011 -2012 – „Narkotyki? Na co mi to” - Kampania promująca wśród młodzieży adekwatne przekonania na temat używania narkotyków.³⁴

Krajowe Biuro ds. Przeciwdziałania Narkomanii wraz z organizacjami pozarządowymi oraz Wydziałem Psychologii Uniwersytetu Warszawskiego prowadzi także program profilaktyczny PROFNET. Jest to ogólnopolski projektu Projekt dotowany w ramach II edycji programu Obywatele dla Demokracji, finansowanego ze środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego.

Cel projektu to wzmocnienie sektora organizacji pozarządowych realizujących profilaktykę uzależnień. **Od maja 2014 roku do 30 kwietnia 2016 roku realizowane i planowane jest opracowanie:**

- ogólnopolskiej elektronicznej bazy organizacji pozarządowych zajmujących się profilaktyką uzależnień,
- narzędzi dających możliwość przeprowadzenia audytu organizacji, przekazanie ich zainteresowanym organizacjom; diagnoza potrzeb szkoleniowych organizacji; opracowanie szkoleń e-learningowych odpowiadających na potrzeby organizacji oraz ich umieszczenie na tworzonym w projekcie branżowym portalu internetowym, bezpłatne udostępnienie szkoleń,
- podstawy programowej szkolenia przygotowującego do wykonywania pracy profilaktycznej oraz wzorcowego programu szkoleniowego. Pilotażowe przeszkolenie kandydatów do pracy w profilaktyce uzależnień skierowanych przez zainteresowane organizacje.
- podręcznika ewaluacji programów profilaktycznych, a także konsultacje w zakresie ewaluacji programów profilaktycznych, wsparcie zainteresowanych organizacji w przeprowadzeniu procedury umieszczenia realizowanych przez nie wybranych programów w bazie programów rekomendowanych,

³⁴ <http://www.kbpn.gov.pl/portal?id=109645>

Omawiany projekt zakłada również wsparcie zainteresowanych organizacji w prowadzeniu superwizji zespołów merytorycznych, a także promocję organizacji profilaktycznych i lobbing lokalny na rzecz finansowania profilaktyki uzależnień wykorzystującej programy o sprawdzonej skuteczności.³⁵

W 2014 roku rozpoczęła się również realizacja projektu współfinansowanego przez Szwajcarię. W dniu 28 czerwca 2012r. podpisane zostało porozumienie nr 2/P/SPPW/KIK/68 w sprawie realizacji Projektu „*Profilaktyczny program w zakresie przeciwdziałania uzależnieniu od alkoholu, tytoniu i innych środków psychoaktywnych*” pomiędzy Biurem do Spraw Zagranicznych Programów Pomocy w Ochronie Zdrowia, pełniącym funkcję Instytucji Pośredniczącej, a Głównym Inspektoratem Sanitarnym jako Instytucją Realizującą. Projekt ma być realizowany od 1 lipca 2014 roku do 31 grudnia 2016 r. Cel główny projektu to ograniczenie używania tytoniu, alkoholu i innych substancji psychoaktywnych przez kobiety w wieku prokreacyjnym, tj. między 15 a 49 rokiem życia. **W ramach projektu podejmowane będą następujące działania:**

- Szkolenia dla kadry medycznej.
- Programy edukacyjne w zakładach pracy i w szkołach ponadgimnazjalnych.
- Kampanię społeczną.
- Badania ankietowe kobiet w ciąży.
- Platformę internetową - System Elektronicznego Monitorowania i Promocji Zdrowia.³⁶

Krajowe Biuro ds. Przeciwdziałania Narkomanii corocznie zleca również programy profilaktyczne wraz z udzieleniem dotacji na ich realizację. Programy te wybierane są w drodze organizowanego otwartego konkursu ofert z zakresu przeciwdziałania narkomanii.

2. Działania profilaktyczne i edukacyjne jako część strategii zapobiegania problemu narkomanii w szkołach

Najnowsze badania na temat wieku osób popadających w nałogi i rozpoczynających życie niezgodne z literą prawa wskazują, że obniża się wiek nieletnich sprawców czynów karalnych oraz młodzieży narażonej na zjawiska patologiczne, których skutkiem jest demoralizacja przejawiająca się m.in. spożywaniem alkoholu czy też środków odurzających. Dlatego obowiązki przeciwdziałania tym negatywnym zjawiskom leżą szczególnie w kompetencji szkoły. Akty prawne regulujące zasady obowiązujące w placówkach oświatowych, dotyczące m.in. używania nielegalnych i legalnych substancji psychoaktywnych, nakładają na szkoły obowiązek podejmowania działań profilaktycznych (zapobiegawczych), wychowawczych i interwencyjnych.

³⁵ <http://www.kbpn.gov.pl/portal?id=3572849>

³⁶ <http://www.kbpn.gov.pl/portal?id=2174636>

Najnowszym aktem prawnym z obszaru profilaktyki narkomanii jest Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 18 sierpnia 2015 r. w sprawie zakresu i form prowadzenia w szkołach i placówkach systemu oświaty działalności wychowawczej, edukacyjnej, informacyjnej i profilaktycznej w celu przeciwdziałania narkomanii (Dz.U. z 2015 r., poz. 1249). Rozporządzenie to zastąpiło rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 31 stycznia 2003 r. w sprawie szczegółowych form działalności wychowawczej i zapobiegawczej wśród dzieci i młodzieży zagrożonych uzależnieniem (Dz.U. Nr 26, poz. 226). Zmiana była konieczna w związku ze zmianą treści przepisu ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii upoważniającego ministra właściwego ds. oświaty i wychowania do wydania aktu wykonawczego. Nowe rozporządzenie z dnia 18 sierpnia 2015 roku reguluje zakres działalności wychowawczej, edukacyjnej, informacyjnej oraz profilaktycznej w placówce oświatowej, której celem jest przeciwdziałanie narkomanii i innym zachowaniom problemowym z tym związanym. Każdemu rodzajowi działalności zostały przyporządkowane formy jej realizacji. Obecnie podstawą podejmowania działalności wychowawczej, edukacyjnej, informacyjnej i profilaktycznej jest diagnoza sytuacji szkoły lub placówki pod kątem zagrożeń narkomania (w szerokim ujęciu), opracowywana w każdym roku szkolnym, której podlegać będą uczniowie lub wychowankowie i ich rodzice lub opiekunowie, nauczyciele i wychowawcy oraz inni pracownicy szkoły lub placówki, a także cechy środowiska społecznego szkoły lub placówki. Nauczyciel wychowawca w uzgodnieniu z dyrektorem szkoły lub placówki będzie dokonywał wyboru formy, w której realizowana będzie działalność wychowawcza, edukacyjna, informacyjna i profilaktyczna. Wśród dalszych zmian można wskazać założenie, zgodnie z którym krąg podmiotów realizujących działalność wychowawczą, edukacyjną, informacyjną i profilaktyczną zawężono do szkół i placówek systemu oświaty, do których odnosi się określane rozporządzeniem „zakres” i „formy” działalności. Rozporządzenie określa nie tylko formy działalności, ale także „zakres”, a więc merytoryczne wskazania dotyczące obszarów działań podejmowanych przez szkoły i placówki systemu oświaty w zakresie przeciwdziałania narkomanii. Poszerzony został także zakres przedmiotowy Rozporządzenia. Dotychczas odbiorcami były dzieci i młodzież zagrożone uzależnieniem. Obecne rozporządzenie skierowane jest do ogółu dzieci i młodzieży w szkołach i placówkach systemu oświaty. Szkoły i placówki są zobowiązane dostosować w terminie 6 miesięcy od dnia wejścia w życie rozporządzenia, program wychowawczy i program profilaktyki do jego przepisów. Rozporządzenie weszło w życie z dniem 1 września 2015 r.³⁷ Obecnie w szkołach i placówkach trwają prace nad dostosowaniem programów do nowych wymogów prawnych.

Krajowy Program Zapobiegania Niedostosowaniu Społecznemu i Przystępczości wśród Dzieci i Młodzieży, przyjęty przez Radę Ministrów 13 stycznia 2004 roku, reguluje procedury postępowania

³⁷ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 18 sierpnia 2015 r. w sprawie zakresu i form prowadzenia w szkołach i placówkach systemu oświaty działalności wychowawczej, edukacyjnej, informacyjnej i profilaktycznej w celu przeciwdziałania narkomanii (Dz.U. z 2015 r., poz. 1249), Więcej: www.men.gov.pl

nauczycieli i metody współpracy szkół z policją w sytuacjach zagrożenia dzieci oraz młodzieży przestępczością i demoralizacją, w szczególności narkomanią, alkoholizmem i prostytutką.

Coraz częściej zwraca się uwagę na jakość programów profilaktycznych proponowanych szkołom i placówkom. Programy posiadające rekomendację, umieszczane są w „Banku programów rekomendowanych” dostępnym na stronie Ośrodka Rozwoju Edukacji, oraz w Bazie Programów Rekomendowanych Krajowego Biura Do Spraw Przeciwdziałania Narkomanii. Obecnie baza zawiera 13 programów, z czego 6 porusza zagadnienia związane z przeciwdziałaniem narkomanii. **Do realizacji w szkole przeznaczone są:**

- „Szkolna Interwencja Profilaktyczna”
- „Archipelag Skarbów”

Poza szkołą realizowane są programy:

- „Program Wzmacniania Rodziny”,
- „FreD goes net”,
- „Przeciwdziałanie Młodzieżowej Patologii Społecznej”
- „Środowiskowa Profilaktyka Uzależnień”³⁸

PAMIĘTAJ!!!

OBECNIE OBOWIĄZUJĄCYM AKTEM PRAWNYM Z OBSZARU PROFILAKTYKI NARKOMANII JEST ROZPORZĄDZENIE MINISTRA EDUKACJI NARODOWEJ Z DNIA 18 SIERPNI 2015 r. W SPRAWIE ZAKRESU I FORM PROWADZENIA W SZKOŁACH I PLACÓWKACH SYSTEMU OŚWIATY DZIAŁALNOŚCI WYCHOWAWCZEJ, EDUKACYJNEJ, INFORMACYJNEJ I PROFILAKTYCZNEJ W CELU PRZECIWDZIAŁANIA NARKOMANII.

3. Odpowiedzialność karna uczniów

Odpowiedzialność karna nieletnich, czyli odpowiedzialność za popełnienie czynu zabronionego pod groźbą kary, dotyczy popełnienia przestępstwa związanego z ustawą o przeciwdziałaniu narkomanii z 2005 r., która penalizuje: posiadanie każdej ilości środków odurzających lub substancji psychotropowych; wprowadzanie do obrotu środków odurzających; udzielanie innej osobie, ułatwianie lub umożliwianie ich użycia oraz nakłanianie do użycia; wytwarzanie i przetwarzanie środków odurzających.

³⁸ Stawecka E., *Profilaktyka narkomanii w szkole. Materiał dla dyrektorów szkół i placówek oraz nauczycieli*, Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2015, str. 9

Ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich ma na celu przeciwdziałanie wszelkim przejawom demoralizacji i przestępczości nieletnich.

Zgodnie z art. 4 ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich jednym z przejawów demoralizacji jest właśnie popełnienie czynu zabronionego polegającego, np. na posiadaniu narkotyków. Przepisy ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich oraz kodeks karny przewidują rozróżnienie sytuacji sprawcy czynu zabronionego, biorąc pod uwagę kryterium wiekowe.

Gdy nieletni **nie ukończył 13. roku życia** i popełnia czyn zabroniony, sąd traktuje popełnienie takiego czynu wyłącznie jako przejaw demoralizacji nieletniego i może zastosować środki przewidziane w ustawie o postępowaniu w sprawach nieletnich. Jeśli zaś czyn zabroniony popełnia nieletni **między 13. a 17. rokiem życia**, sąd stosuje środki przewidziane w ustawie o postępowaniu w sprawach nieletnich.

Gdy sprawca **między 17. a 18. rokiem życia** popełnia czyn zabroniony, sąd stosuje przepisy kodeksu karnego. Sprawca, który ukończył 17. rok życia, nie mieści się w kategorii nieletniego. Co do zasady w takich przypadkach sąd, działając zgodnie z ogólnymi zasadami prawa karnego, stosuje zamiast kary środki wychowawcze, lecznicze albo poprawcze przewidziane dla nieletnich, jeżeli popełniony czyn jest występkiem, a okoliczności sprawy, stopień rozwoju sprawcy, jego właściwości i warunki osobiste za tym przemawiają³⁹.

W przypadku popełnienia przez nieletniego przestępstwa sąd rodzinny może także zobowiązać rodziców lub opiekunów do poprawy warunków wychowawczych, bytowych lub zdrowotnych nieletniego, a także do **ściślej współpracy ze szkołą**, poradnią, zakładem pracy, w którym nieletni jest zatrudniony, lekarzem lub zakładem leczniczym.

Jeśli rodzice/opiekunowie prawni nieletniego **nie dopełniają obowiązków** nałożonych na nich przez sąd rodzinny, może on wymierzyć im karę pieniężną w wysokości od 50 do 1500 złotych. Jeżeli nieletni jest upośledzony umysłowo, chory psychicznie lub stwierdzono inne zakłócenie czynności psychicznych bądź **nałogowe używanie środków** w celu wprowadzenia się w stan odurzenia, sąd rodziny może orzec umieszczenie nieletniego w szpitalu psychiatrycznym lub innym odpowiednim zakładzie leczniczym⁴⁰.

Ponadto art. 105 kodeksu wykroczeń umożliwia wymierzenie kary grzywny osobie, która przez rażące niedopełnienie obowiązków wynikających z władzy rodzicielskiej dopuszcza do popełnienia przez nieletniego czynu zabronionego.

³⁹ Kodeks karny z dnia 6 czerwca 1997 r. (Dz.U. Nr 88, poz. 553)

⁴⁰ Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (tekst jednolity Dz.U. z 2002 r. Nr 11, poz. 109 z późn. zm.) oraz przepisy wykonawcze w związku z ustawą

PAMIĘTAJ!!!

GDY NIELETNI NIE UKOŃCZYŁ 13. ROKU ŻYCIA I POPEŁNIA CZYN ZABRONIONY, SĄD TRAKTUJE POPEŁNIENIE TAKIEGO CZYNU WYŁĄCZNIE JAKO PRZEJAW DEMORALIZACJI NIELETNIEGO I MOŻE ZASTOSOWAĆ ŚRODKI PRZEWDZIANE W USTAWIE O POSTĘPOWANIU W SPRAWACH NIELETNICH.

4. Działania interwencyjne placówek oświaty jako część strategii zwalczania problemu narkomanii w szkołach, podejmowane również w przypadku braku współpracy ze strony rodziców

Ustawa o przeciwdziałaniu narkomanii z 2005 r. penalizuje: posiadanie każdej ilości środków odurzających lub substancji psychotropowych; wprowadzanie do obrotu środków odurzających; udzielanie innej osobie, ułatwianie lub umożliwianie ich użycia oraz nakłanianie do użycia; wytwarzanie i przetwarzanie środków odurzających.

W każdym przypadku popełnienia czynu karalnego przez ucznia, który nie ukończył 17 lat, należy zawiadomić policję lub sąd rodzinny, a w przypadku popełnienia przestępstwa przez ucznia, który ukończył 17. rok życia – prokuratora lub policję (art. 4 u.p.n. i art. 304 kpk).

Do podejmowania działań interwencyjnych w sytuacjach kryzysowych w szkole zobowiązuje rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 31 stycznia 2003 r. w sprawie szczegółowych form działalności wychowawczej i zapobiegawczej wśród dzieci i młodzieży zagrożonych uzależnieniem. Zgodnie z treścią tego dokumentu *szkoły i placówki podejmują działania interwencyjne polegające na powiadomieniu rodziców i policji w sytuacjach kryzysowych, w szczególności, gdy dzieci i młodzież używają, posiadają lub rozprowadzają środki odurzające.*

Paragraf 10 rozporządzenia nakłada na szkoły i placówki obowiązek opracowania strategii działań wychowawczych i zapobiegawczych oraz interwencyjnych wobec dzieci i młodzieży zagrożonej uzależnieniem.

Jeden z modułów Krajowego Programu Zapobiegania Niedostosowaniu Społecznemu i Przystępczości wśród Dzieci i Młodzieży, przyjętego przez Radę Ministrów w dniu 13 stycznia 2004 roku, przedstawia wytyczne odnośnie do działań interwencyjnych podejmowanych przez nauczycieli w przypadkach ryzyka zażywania narkotyków przez młodzież.

Gdy nauczyciel stwierdzi/uzyska informację, że uczeń, który nie ukończył 18. roku życia, sięga po środki psychoaktywne w celu odurzenia się, powinien niezwłocznie przekazać taką informację wychowawcy klasy. Wychowawca jest zobowiązany poinformować o tym fakcie opiekunów prawnych ucznia, czyli rodziców. Następnie powinien przeprowadzić rozmowę z rodzicami i uczniem, w której zobowiązuje rodziców do szczególnego nadzoru nad dzieckiem. Jeżeli rodzice **odmawiają współpracy**

lub nie stawiają się do szkoły, zaś do wychowawcy nadal docierają niepokojące sygnały dotyczące problemów ucznia z narkotykami, dyrektor szkoły powinien powiadomić o tej sytuacji odpowiednią instytucję, w tym przypadku sąd rodzinny lub specjalistę ds. nieletnich – organ funkcjonujący przy komendach policji. Konieczność powiadomienia tych organów występuje także w przypadku, gdy rodzice dopełnili swoich obowiązków, lecz ich starania nie wywołały oczekiwanych rezultatów. Należy w tym miejscu podkreślić, że zgodnie z art. 572 kodeksu postępowania cywilnego każdy, komu znane jest zdarzenie uzasadniające wszczęcie postępowania z urzędu, obowiązany jest zawiadomić o nim sąd opiekuńczy. Obowiązek ten ciąży przede wszystkim na urzędach stanu cywilnego, sądach, prokuratorach, notariuszach, komornikach, organach samorządu i administracji rządowej, organach Policji, placówkach oświatowych, opiekunach społecznych oraz organizacjach i zakładach zajmujących się opieką nad dziećmi lub osobami psychicznie chorymi.⁴¹

Dalszy tok postępowania wobec ucznia zależy od decyzji tych instytucji. Możliwe jest skierowanie ucznia do placówki terapeutyczno-leczniczej, jak również odebranie lub ograniczenie praw rodzicielskich i przekazanie dziecka do rodziny zastępczej. Jednak takie rozwiązanie jest stosowane w ostateczności. Dyrektor szkoły jako przedstawiciel instytucji (szkoły publicznej) jest zobowiązany zawiadomić prokuraturę lub policję o podejrzeniu popełnienia przestępstwa, jeśli domniemywa, że uczeń, który ukończył 17. rok życia, popełnił przestępstwo ścigane z urzędu, a takim przestępstwem jest m.in. handel, udzielanie czy też posiadanie nielegalnych substancji psychoaktywnych. Jednocześnie warto wskazać na wadliwość przyjętych regulacji/wytycznych dotyczących procedur postępowania wobec uczniów mających problemy z narkotykami. Szkoła nie powinna być miejscem, gdzie funkcjonuje mikrosystem państwa policyjnego, lecz stwarzać szeroki wachlarz możliwości dla działań profilaktyczno-edukacyjnych.

W przypadku, gdy **nauczyciel podejrzewa, że na terenie szkoły znajduje się uczeń będący pod wpływem narkotyków (lub alkoholu)**, powinien powiadomić o tym fakcie wychowawcę klasy. Do obowiązków wychowawcy należy odizolowanie ucznia od reszty klasy i wezwanie lekarza, który będzie mógł udzielić uczniowi pomocy medycznej. Następnie wychowawca zawiadamia o tym fakcie dyrektora szkoły oraz rodziców/opiekunów, których zobowiązuje do niezwłocznego odebrania ucznia ze szkoły. Jeśli rodzice/opiekunowie odmówią odebrania dziecka, o pozostaniu ucznia w szkole, przewiezieniu do placówki służby zdrowia albo przekazaniu go do dyspozycji funkcjonariuszom policji decyduje lekarz, po ustaleniu aktualnego stanu zdrowia ucznia i w porozumieniu z dyrektorem szkoły/placówki.

Do obowiązków dyrektora szkoły należy również zawiadomienie policji, gdy rodzice ucznia będącego pod wpływem alkoholu odmawiają przyjęcia do szkoły, a jest on agresywny bądź swoim zachowaniem daje powód do zgorznięcia, albo zagraża życiu lub zdrowiu innych osób. Gdy lekarz

⁴¹ Art. 572 Ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – kodeks postępowania cywilnego, Dz.U. 1964 Nr 43 poz. 296

stwierdzi stan nietrzeźwości, zaś brak jest współpracy ze strony rodziców, policja jest zobowiązana umieścić ucznia w izbie zatrzymań na czas niezbędny do wytrzeźwienia (jednak nie dłużej niż 24 godziny) oraz poinformować o tym fakcie rodziców, opiekunów bądź sąd rodzinny.

Nauczyciel, który **znajdzie na terenie szkoły substancję, co do której ma podejrzenie, że jest to narkotyk**, jest zobowiązany do jej zabezpieczenia. Następnie, w miarę możliwości, powinien ustalić, skąd ona pochodzi, oraz wezwać policję i przekazać jej substancję oraz wszelkie informacje dotyczące zdarzenia.

Gdy nauczyciel podejrzewa, że uczeń **posiada nielegalną substancję psychoaktywną**, powinien zażądać w obecności innej osoby (pracownika szkoły: pedagoga, dyrektora itp.) wydania przez ucznia substancji, przeszukania jego torby szkolnej oraz kieszeni; dopuszczalne jest także przeszukanie innych rzeczy, co do których istnieje podejrzenie, że mogą zawierać zakazane prawem substancje. Jednocześnie nauczyciel nie ma prawa samodzielnie dokonać przeszukania. Jeśli uczeń nie wyraża zgody na przeszukanie jego odzieży czy też torby szkolnej, tylko funkcjonariusz policji może wbrew woli ucznia dokonać takiej czynności. Nauczyciel oraz wychowawca klasy są zobowiązani poinformować o zdarzeniu rodziców/opiekunów ucznia oraz wezwać ich do natychmiastowego stawiennictwa. Jeżeli uczeń dobrowolnie wyda posiadaną substancję, nauczyciel ma obowiązek niezwłocznie przekazać ją do jednostki policji, gdzie zostanie ona poddana ekspertyzie. Wcześniej nauczyciel powinien ustalić, w jaki sposób i od kogo uczeń nabył substancję, oraz sporządzić dokumentację dotyczącą zdarzenia, możliwie najdokładniej opisując zajście, i zawrzeć w niej swoje spostrzeżenia⁴².

Taka interwencja uruchomi procedurę egzekwowania art. 62 ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii. Jeśli uczeń jest pełnoletni i posiadał nieznaczne ilości narkotyków przeznaczone na własny użytek, zaproponowane zostanie mu skorzystanie z instytucji dobrowolnego poddania się karze w wymiarze około 6 miesięcy pozbawienia wolności, zawieszanej na okres próby 2 lat. Zwyczajowo prokurator występuje o karę w zawieszeniu, choć ustawa dopuszcza inne kary – grzywnę czy ograniczenie wolności, czyli prace społeczne. Jeśli w okresie próby znowu zostanie złapany, to kara jest odwieszana. Przykładowo uczeń złapany dwukrotnie z mniej niż jednym gramem marihuany trafia do więzienia nawet na trzy lata. Jak pokazują wyniki raportu programu Rzecznika Praw Osób Uzależnionych i Używających Narkotyków z 2010 r., jest to standardowa procedura postępowania w przypadku osób naruszających przepisy art. 62 ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii. Często zdarza się, że rodzice zgłaszają się do rzecznika z prośbą o interwencję i pomoc w sprawach karnych dotyczących posiadania nieznacznych ilości narkotyków przez ich dzieci. Warto wskazać, że ewentualne wymierzenie przez sąd kary pozbawienia wolności zawieszanej na okres próby wiąże się z wieloma dolegliwościami niewspółmiernymi do popełnionego czynu. Przede wszystkim podstawową konsekwencją jest figurowanie w rejestrze skazanych, co oznacza niemożność zajmowania wielu stanowisk i trudności ze

⁴² Tekst *Procedur* pochodzi z archiwum internetowego Ministerstwa Edukacji Narodowej i Sportu (<http://www.menis.gov.pl/oswiata/archiwum/procedury.php>)

znalezieniem pracy. Ponadto skazanie uniemożliwia podróż do krajów wymagających zaświadczenia o niekaralności przy składaniu wniosku wizowego – chodzi tu przede wszystkim o USA i Australię.

PAMIĘTAJ!!!

ZGODNIE Z ART. 572 KODEKSU POSTĘPOWANIA CYWILNEGO KAŻDY, KOMU ZNANE JEST ZDARZENIE UZASADNIAJĄCE WSZCZĘCIE POSTĘPOWANIA Z URZĘDU, OBOWIĄZANY JEST ZAWIADOMIĆ O NIM SĄD OPIEKUŃCZY.

IV. Niebezpieczeństwa wynikające z niedookreślenia zakresu kompetencji pracowników placówek oświaty w przypadku problemów młodzieży z narkotykami jako obszar do nadużyć praw i niedopełnienia obowiązków

1. Przykład Damiana J., usuniętego ze szkoły z powodu zorganizowania manifestacji popierającej liberalizację polskiego prawa narkotykowego

Damian J., 17-letni uczeń Publicznego Salezjańskiego Liceum Ogólnokształcącego w Czarnym Dunajcu, decyzją dyrektora szkoły został wykreślony z listy uczniów. Oficjalnym powodem relegowania było propagowanie przez niego poglądów na temat marihuany niezgodnych z duchem szkoły oraz zamiar zorganizowania marszu manifestującego poparcie zmiany/liberalizację prawa narkotykowego.

Sprawa Damiana J. stanowi jaskrawy przykład łamania praw ucznia. Przede wszystkim decyzja oparta na przesłance propagowania narkotyków i namawiania do ich używania jest błędną interpretacją stanu faktycznego. Treści głoszone przez ucznia miały charakter informacyjny i edukacyjny, ponadto podlegają **prawu do wolności wyrażania własnych poglądów**. Już w preambule ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty został uwzględniony obowiązek szkoły zapewnienia każdemu uczniowi warunków niezbędnych do jego rozwoju, przygotowania go do wypełniania obowiązków rodzinnych i obywatelskich **w oparciu o zasady solidarności, demokracji, tolerancji, sprawiedliwości i wolności**. Decyzja dyrektora szkoły jest jednoznacznie sprzeczna z założeniami zawartymi w tym podstawowym akcie prawnym definiującym prawa ucznia oraz narusza zasady społeczeństwa obywatelskiego, w tym konstytucyjne prawo obywatelskie polegające na swobodzie udziału w różnych dziedzinach życia społecznego.

Ponadto postanowienie dyrektora szkoły o relegacji jest odwzorowaniem nieefektywnego modelu postępowania – modelu restrykcji stosowanych zamiast działań profilaktycznych i edukacyjnych oraz

wykorzystywania rzetelnych danych naukowych. Treści, o których informował Damian J., są zgodne z prawdą. Marihuana znajduje medyczne zastosowanie – w 14 stanach USA przyjęto rozwiązania prawne umożliwiające korzystanie z niej w celach leczniczych. W uznanym w środowisku lekarskim brytyjskim piśmie „The Lancet” podano doniesienia naukowe dotyczące mniejszej szkodliwości marihuany od alkoholu. Tworząc ranking szkodliwości 20 używek, uczeni wzięli pod uwagę nie tylko szkody psychiczne i fizyczne, jakie wyrządzają one osobom uzależnionym, ale także straty społeczne, np. spowodowane przestępczością, rozpadem rodziny czy kosztami leczenia. Alkohol zajął najwyższe miejsce na tym niezaszczytnym podium. Tytoń zajął szóste miejsce, a marihuana ósme.

Niepokojący jest fakt automatycznego zastosowania restrykcji zamiast rozpoczęcia debaty na temat narkotyków w tej szkole. Sytuacja, w której uczeń chciał zorganizować manifestację dotyczącą problemu prawa narkotykowego, stanowi potencjał, który można było wykorzystać poprzez zapoczątkowanie kampanii edukacyjnej czy też akcji informacyjnej w szkole na temat narkotyków.

Mikrosystem reżimu prawnego tejże szkoły, charakteryzujący się przede wszystkim modelem stosowania restrykcji, odwzorowuje sposób postrzegania problematyki narkotyków przez całe społeczeństwo. Przykład ten ilustruje, jak głęboko w świadomości społecznej zakorzeniony jest lęk przed narkotykami, napędzany nieprawdziwymi wyobrażeniami mającymi swoje podłoże w niewiedzy na temat substancji psychoaktywnych. Co więcej, procedury postępowania rekomendowane przez MENiS w stosunku do uczniów mających problemy z narkotykami są przede wszystkim nakierowane na rozbudowę systemu kontroli i zachowań interwencyjnych w stosunku do uczniów.

Niestety, model ten znajduje zastosowanie w systemie prawa karnego. Obowiązująca od 2000 roku ustawa o przeciwdziałaniu narkomanii (art. 62.1) umożliwia sądom skazanie na karę pozbawienia wolności za posiadanie jakiegokolwiek ilości substancji psychoaktywnej zarówno dealera, jak i osoby uzależnione czy okazjonalnych użytkowników. Nie ma drugiego kraju w Unii Europejskiej, który miałby tak restrykcyjne i nieskuteczne prawo narkotykowe.

Niepokojący jest fakt, iż młody człowiek, który na początku swojej drogi życiowej próbuje poruszać ważne tematy, otrzymuje od autorytetów moralnych, takich jak dyrektor szkoły, jednoznaczny komunikat wskazujący, że nie warto otwierać jakiegokolwiek dyskusji na temat prawa narkotykowego. Pokazuje to, iż problematyka narkotyków ma rangę tematów drażliwych, objętych swoistą cenzurą szkoły i narkofobii. Natomiast skutkiem podejścia polegającego na pomijaniu tematów niewygodnych jest pogłębiający się problem braku rzetelnej wiedzy na temat narkotyków wśród młodzieży oraz szerzenie się zjawiska narkomanii. Decyzję władz szkoły można więc uznać za nieadekwatną i co więcej – niezgodną z prawem.

2. Przykład programu pilotażowego – „Szkoła wolna od narkotyków i przemocy”

Program pod nazwą „Szkoła wolna od narkotyków i przemocy” został zorganizowany w 2007 r. przez Urząd Miejski w Poznaniu, Komendę Miejską Policji w Poznaniu, Wielkopolskie Kuratorium Oświaty oraz Straż Miejską w Poznaniu we współpracy z innymi jednostkami odpowiedzialnymi za profilaktykę uzależnień. Wspomniany program zakładał wprowadzenie i realizację jednolitych form współdziałania szkoły, rodziców i uczniów oraz policji i straży miejskiej zmierzających do przeciwdziałania uzależnieniom, w szczególności przeciwdziałaniu zjawiskom związanych z narkotykami i przemocą wśród nieletnich⁴³.

W programie przewidziano procedurę zachowania w przypadku, gdy nauczyciel podejrzewa, że na terenie szkoły znajduje się uczeń będący pod wpływem narkotyków.

Nauczyciel powinien powiadomić o swoich przypuszczeniach dyrektora szkoły, a następnie wezwać lekarza w celu udzielenia pomocy medycznej, stwierdzenia stanu odurzenia oraz wydania zaleceń dotyczących dalszego postępowania. Dyrektor szkoły zawiadamia o tym fakcie rodziców/opiekunów, których zobowiązuje do niezwłocznego odebrania ucznia ze szkoły po wykonaniu niezbędnych czynności. Jeśli rodzice/opiekunowie z różnych przyczyn nie mogą odebrać dziecka lub też odmawiają współpracy, o pozostaniu ucznia w szkole czy jego przewiezieniu do placówki służby zdrowia decyduje lekarz, po ustaleniu aktualnego stanu zdrowia ucznia i w porozumieniu z dyrektorem szkoły/placówki.

Testowanie na obecność narkotyku w ślinie wykonuje przeszkolony pracownik szkoły wskazany przez dyrektora (np. pielęgniarka, psycholog, pedagog szkolny); procedura ta nie jest badaniem medycznym, a zatem może zostać wykonana przez wymienione osoby.

Niewątpliwym nadużyciem oraz tworzeniem mikrosystemu państwa policyjnego w szkole jest angażowanie policji w rozwiązywanie problemów młodzieży z narkotynami. Kolejnym przejawem takiego nadużycia jest badanie uczniów narkotestami. Wydaje się, że szkoła nie jest miejscem, gdzie powinno dochodzić do tak szeroko pojętej kontroli każdej sfery życiowej ucznia.

Do sposobów realizacji programu można zaliczyć wykonywanie badań przy użyciu tzw. narkotestów w przypadkach podejrzenia zażywania przez uczniów substancji psychoaktywnych, przy zachowaniu zgodności z obowiązującymi w tym zakresie przepisami prawnymi (za zgodą rodziców).

1. Test należy wykonać za pisemną zgodą i w obecności rodziców, opiekunów prawnych. Każdorazowo przy wykonywaniu testów narkotykowych należy zachować zasadę intymności i poszanowania godności ucznia. Przed przystąpieniem do wykonania testu należy także przeprowadzić szczegółowy wywiad nt. przyjmowanych leków, stosowanej diety itp., gdyż niektóre

⁴³ Program przeciwdziałania i ograniczenia narkomanii oraz przestępczości i demoralizacji nieletnich „Szkoła wolna od narkotyków i przemocy”, Poznań 2007.

leki czy pokarmy mogą dać wynik tzw. fałszywie pozytywny. W przypadkach, gdy uczeń oraz rodzice nie wyrażą zgody na wykonanie testu, można oprzeć się na badaniu lekarskim i zaświadczeniu z tego badania oraz na udokumentowaniu podjętych czynności przez szkołę.

2. Szkoła zawiadamia najbliższą jednostkę policji, gdy rodzice ucznia będącego pod wpływem narkotyków nie chcą odebrać ucznia ze szkoły, policja umieszcza małoletniego w pogotowiu opiekuńczym.
3. Jeżeli powtarzają się przypadki, w których uczeń (przed ukończeniem 18 lat) znajduje się pod wpływem narkotyków na terenie szkoły, to szkoła ma obowiązek powiadomienia o tym policji (specjalisty ds. nieletnich) i sądu rodzinnego.⁴⁴

V. Problem niezajomości tematyki narkomanii wśród nauczycieli i jego konsekwencje

1. Mity na temat zagadnienia oraz przekazywanie nierzetelnych informacji o narkotykach a wiarygodność i efektywność działań edukacyjnych

Niezajomość problematyki narkomanii oraz brak orientacji w temacie najpopularniejszych używek, efektów ich działania czy kategorii sięgających po nie osób (podkultury narkotykowe) może mieć poważne skutki dla powodzenia podejmowanych względem uczniów działań edukacyjnych czy interwencyjnych. Obecnie bazą w miarę rzetelnych informacji na temat narkomanii i narkotyków, w tym substancji nowych, wcześniej nie stosowanych, jest z pewnością Internet. Tymczasem wielu nauczycieli, pedagogów, urzędników państwowych odpowiedzialnych za profilaktykę i przeciwdziałanie narkomanii wciąż uporczywie posługuje się pewnym katalogiem mitów na temat narkotyków. W sytuacji, kiedy każde dziecko jest w stanie za pomocą sieci wykazać ich niewielki związek z prawdą, zaufanie uczniów do działań podejmowanych przez osoby posługujące się oczywistymi dlań fałszami maleje do zera.

Przykładem często popełnianego błędu jest wrzucanie wszystkich zakazanych używek do jednego worka i traktowanie jako równie niebezpiecznych. Przyjmuje to niekiedy formę twierdzenia, że marihuana jest równie niebezpieczna co heroina i w gruncie rzeczy prowadzi do zażywania tej ostatniej. Twierdzenie to zwane jest teorią przejścia albo bramy (z ang. *gateway theory*) i wskazywać miałyby, że większość użytkowników marihuany w konsekwencji musi stać się użytkownikami heroiny. Jest to o tyle bezproduktywne, że doświadczenie osobiste uczniów eksperymentujących z marihuaną z pewnością będzie twierdzeniu takiemu przeczyć. Konsumpcja marihuany nie wiąże się bowiem ze wzrostem zainteresowania zupełnie inaczej działającą i przyjmowaną poprzez iniekcję heroiną. Poza tym

⁴⁴ Załącznik nr 4 do programu „Szkoła wolna od narkotyków i przemocy”, Poznań 2007.

ewentualne przejście do heroiny zachodzi na przestrzeni wielu, nieraz kilkudziesięciu lat, a jak wspomniano na początku, osoby sięgające po narkotyki samoczynnie zaprzestają tej praktyki wraz z dorastaniem i obejmowaniem coraz bardziej odpowiedzialnych ról społecznych. Większość dzisiejszych konsumentów narkotyków nigdy więc nie doświadczy przejścia do narkotyków twardszych i bardziej szkodliwych. Tendencja ta zaznacza się bowiem, jak wspomniano, dopiero po wielu latach obecności w narkotykowej podkulturze.

Innym mitem na temat narkotyków jest przekonanie o ich ogromnej szkodliwości zdrowotnej i potencjale uzależniającym. Bezwzględnie należy unikać demonizowania w ten sposób narkotyków. Młodzież nie tylko posiada dziś wiedzę na temat badań naukowych dotyczących szkodliwości poszczególnych używek, ale również zdaje sobie sprawę z tego, że dwie najbardziej szkodliwe znajdują się w legalnym obrocie (alkohol i papierosy). Zadaniem nauczycieli jest więc przede wszystkim wskazanie, że choć nielegalne używki same w sobie mogą nie stanowić dużego niebezpieczeństwa, to jednak: (a) ich przyjmowanie w młodym wieku, w okresie kształtowania się ośrodkowego układu nerwowego może, zgodnie z posiadanymi dowodami naukowymi, prowadzić do zaburzeń osobowościowych, problemów rozwojowych; (b) nielegalne odpowiedniki narkotyków, nieprzebadane farmakologicznie, bez podanego składu, często są zanieczyszczone w różny sposób, co może być niebezpieczne dla zdrowia – w największym stopniu dotyczy to narkotyków syntetycznych (amfetamina, ecstazy), których przyjmowanie może skutkować poważnym uszkodzeniem układu nerwowego.

ZAKOŃCZENIE

Skrypt ten obrazuje, w jaki sposób rozwiązywany jest problem zapobiegania narkomanii w szkołach oraz jakie przyjęto procedury reagowania w przypadkach problemów uczniów z narkotykami. Należy wskazać na podstawowe braki w racjonalnym podejściu do problematyki narkomanii oraz braku współpracy w tym zakresie pomiędzy rodzicami a nauczycielami.

Środki prawne przysługujące nauczycielom w przypadku braku współpracy ze strony rodziców dotyczą przede wszystkim interwencji dzięki współpracy z policją oraz prokuraturą, ewentualnie sądem rodzinnym i placówkami wychowawczymi.

Należy namawiać młodych ludzi, aby w razie jakichkolwiek problemów związanych z narkotykami kontaktowali się z psychologami szkolnymi i szukali porady fachowców. W ten sposób minimalizujemy skutki sięgania po zakazane środki, unikamy też niepotrzebnego moralizatorstwa, piętnowania. Ważne jest również, aby nauczyciele dysponowali zestawem chociaż podstawowych informacji na temat narkotyków czy zagadnień polityki narkotykowej. **Godne polecenia są następujące**

źródła internetowe:

- **www.erowid.org** – bogaty portal informacyjny na temat wszystkich aspektów substancji psychoaktywnych, podstawowe źródło informacji w Internecie;
- **www.hyperreal.info** – polska witryna na temat narkotyków, młodzieży, doświadczeń z ich zażywaniem, zawiera również dział porad prawnych;
- **www.narkopolityka.pl** – felietony i informacje na temat polityki narkotykowej w Polsce;
- **www.politykanarkotykowa.pl** – strona domowa Polskiej Sieci Polityki Narkotykowej.

Bibliografia:

- Europejskie Centrum Monitoringu Narkotyków i Narkomanii, EMCDDA
- Brown M., Zjawisko używania przez młodzież w celach pozamedycznych leków nasennych i uspokajających z grupy benzodiazepin oraz leków dostępnych bez recepty zawierających dekstrometorfan, pseudoefedrynę / efedrynę oraz kodeinę. Wyniki badania i rekomendacje, Lipiec 2013
- Informacja o realizacji działań wynikających z Krajowego Programu Przeciwdziałania Narkomanii w 2012 roku, Druk Sejmowy nr 1960, Warszawa 25.11.2013 r
- M. Bojarski, W. Radecki: Pozakodeksowe prawo karne, t. I, Warszawa 2002 r. C.H. Beck str. 274,
- M. Preiss-Mysłowska: Ustawa o przeciwdziałaniu narkomanii. Komentarz. C.H. Beck 2006
- David J. Nutt, Leslie A. King, Lawrence D. Phillips, *Drug harms in the UK: a multicriteria decision analysis*, „Lancet”, listopad 2010
- Wypowiedź Moniki Płatek, prof. dr hab. kryminologii, Uniwersytet Warszawski
- E. Kuźmicz, Z. Mielecka- Kubień, D. Wiszejko-Wierzbička (red.), *Karanie za posiadanie. Artykuł 62 ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii – koszty, czas, opinie*, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2009
- Stawecka E., *Profilaktyka narkomanii w szkole. Materiał dla dyrektorów szkół i placówek oraz nauczycieli*, Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2015
- National Report to the EMCDDA 2009, s. 89-90
- Raport Ananda Grovera, specjalnego sprawozdawcy ONZ ds. powszechnego prawa do korzystania z najwyższych dostępnych standardów zdrowia fizycznego i psychicznego, 2009
- EMCDDA 2009 Thematic Paper, *Understanding the ‘Spice’ phenomenon*
- Tekst Procedur postępowania nauczycieli i metody współpracy szkół z policją w sytuacjach zagrożenia dzieci oraz młodzieży przestępczością i demoralizacją, w szczególności narkomanią, alkoholizmem i prostytutką pochodzący z archiwum internetowego Ministerstwa Edukacji Narodowej i Sportu (<http://www.menis.gov.pl/oswiata/archiwum/procedury.php>)
- Program przeciwdziałania i ograniczenia narkomanii oraz przestępczości i demoralizacji nieletnich „Szkoła wolna od narkotyków i przemocy”, Poznań 2007
- Załącznik nr 4 do programu „Szkoła wolna od narkotyków i przemocy”, Poznań 2007

Akty prawne:

- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. z dnia 16 lipca 1997 r.)
- Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U. z 5 marca 1964 Nr 9, poz. 59)
- Ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich z dnia 26 października 1982 r. (Dz.U. z 2002 r. Nr 11, poz. 109 z późn. zmianami)
- Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii (Dz.U. Nr 179 z 2005, poz. 1485 z późn. zmianami)
- Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – kodeks postępowania cywilnego, (Dz.U. 1964 Nr 43 poz. 296 z późn. zmianami)
- Kodeks karny Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. (Dz.U. Nr 88, poz. 553)
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 18 sierpnia 2015 r. w sprawie zakresu i form prowadzenia w szkołach i placówkach systemu oświaty działalności wychowawczej, edukacyjnej, informacyjnej i profilaktycznej w celu przeciwdziałania narkomanii (Dz.U. z 2015 r., poz. 1249),
- Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (tekst jednolity Dz.U. z 2002 r. Nr 11, poz. 109 z późn. zm.) oraz przepisy wykonawcze w związku z ustawą

Orzecznictwo Sądowe

- II KK 289/08 wyrok SN 2010-01-20 LEX nr 570140
- II A Ka 22/00, OSA 2001, nr 2, poz. 8, S.A. Warszawa
- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 1 marca 2006 r., II KK 47/05, OSNKW 2006, nr 6, poz. 57
- II A Ka 172/10 wyrok s.apel. 2010-11-10 w Krakowie KZS 2010/12/53
- II A Ka 102/08 wyrok s.apel. 2008-04-24 w Katowicach LEX nr 677955
- II A Ka 241/06 wyrok s.apel. 2006-12-20 w Krakowie KZS 2007/2/50
- wyrok z uzasadnieniem Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z 19 lutego 2015, II A Ka 12/15
- wyrok Sądu Najwyższego z 5 grudnia 2006 r., III KK 273/06, OSNKW 2007/1/8
- wyrok Sądu Najwyższego z 1 marca 2006 r., III KK 47/05 OSNKW 2006/2/5
- postanowienie Sądu Najwyższego z 23 września 2007 r., I KZP 10/09, OSNKW 2009/10/84.

Źródła Internetowe:

- <http://www.statystyka.policja.pl/>
- www.gis.gov.pl
- <http://www.kbpn.gov.pl/portal?id=109645>
- www.men.gov.pl